

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Ζ'

ΑΡ.89-90

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Θρήνος—Φυλλορροεῖ τό ἔαρ—Θυμαῖαι... (ποιήματα)
 ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Πρόσωπα (αὐτοκριτική)
 Κ. ΜΟΝΤΗ: Κι ἄλλα τραγουδάκια (ποιήματα)
 ΘΕΜ. ΠΙΤΣΙΛΛΙΔΟΥ: Λίγα λόγια (ποιήματα)
 ΑΝΤ. ΚΛΟΚΚΑΡΗ: Προλογίζοντας τὰ τραγούδια καὶ τὰ μοιρολόγια (σημείωμα)
 ΑΝΤ. ΚΛΟΚΚΑΡΗ: Παινήματα καὶ τῆς ἀγάπης (δημοτικά)
 Μ. ΡΟΥΣΙΑ: Ἡ ζωὴ ἐνός ἄλλου (διήγημα)
 Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν κυπριακῶν γητιῶν (μελέτη)
 Ν. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Ἀνοιξιὰτικὴ βροχή (νουβέλα)

(συνέχεια ἀπὸ μέσα)

ΚΥΠΡΟΣ

ΝΙΟΒΡΗΣ - ΔΕΚΕΒΡΗΣ 1942

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,

Κερύνεια

Τυπογράφει: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Στοχασμοί για την Ειρήνη.—
Κυπριακά σημειώματα: Ν. ΚΟΝΟΜΗ: "Ένα Κυπριακό χειρόγραφο.—
Νέα βιβλία.—Τύπος—'Αλληλογραφία.—Ειδήσεις.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ:

ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Μυστικός δείπνος (ποιήματα)

» » : Κληρονομικά II (αυτοβιογραφικό)

Τ. ΑΝΘΙΑ: Έκ βαθέων (ποιήμα)

Ν. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑ: Τό βιβλικό δράμα.—Οι άμαρτωλοί που έκτισαν
ένα παράδεισο (διήγημα)

Σ ΤΟΜΠΟΛΗ: Τό δημμαν τ' άλουποδ (δημοτικό)

Γ. ΚΕΦΑΛΑ: Τά εκατόν λόγια (δημοτικό)

Κ. ΜΑΓΙΣΤΡΟΥ: Τό Παραμύθι τής Ειρήνης (διήγημα)

Ν. ΚΟΝΟΜΗ: Λαογραφικά Κύπρου.

Α. ΚΛΟΚΚΑΡΗ: Δημοτικά τραγούδια.

κ. ά.

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Ζ'
ΑΡ. 89-90

ΚΥΠΡΟΣ

ΝΙΟΒΡΗΣ
ΔΕΚΕΒΡΗΣ } 1942

ΘΡΗΝΟΣ

Ἀνασαίνω τὸ θρῆνο τοῦ ἀγέρα
μὲς τῆ νύχτα, τῆ νύχτα τοῦ ζόφου.

Ἐνα ἀστέρι θολὸ πέφτει ἀλάργα
στὴν ἀτέλειωτη δίνη τοῦ χρόνου,
κ' ἡ καρδιά μου σπαράζει ἀπ' τὸ δέος
τῶν μορφῶν ποῦ σβυστήκαν γιὰ πάντα...

Μιά λαχτάρα, ἕνας πόθος δὲ μένει
στὴν ἀνέστια κ' ἔρημη ψυχὴ μου.
Ὅλα λυῶσαν σὰν ἤχοι χαμένοι
στὴν γριφώδη σιγὴ τῆς ἐρήμου.

Τὶ ἀνώφελη θᾶν' δταν ἔρθει
ἡ βαριά τοῦ θανάτου ἀγωνία!

Ἐδῶ πέθοναν ὅλα τὰ χρόνια.
Δὲν εἶν' ἄλλη χειρότερη μοῖρα!

ΦΥΛΛΟΡΡΟΕΙ ΤΟ ΕΑΡ

Σὰν τὸ γαλάζιο χνοῦδι τοῦ ὑακίνθου
τρέμει δειλὰ ἡ καρδιά μου αὐτὸ τὸ βράδυ.

Στὸ μίσχο της κυμάτισε ἡ θωπεῖα
τῶν ἀνοιξιάτικων πνοῶν, κ' ἡ ἀγάπη
ἐλίκνισε μὲ πόθους τὰ ἔνειρά της...

Μὰ σὺ δὲν ἦρθες· τῶρα ποῦ στὰ σπλάχνα
σκιρτήσαν οἱ χυμοὶ τῆς γῆς, καὶ τ' ἄστρα
τῶν ὕμεναίων τῆ δάδα τρεμοσβύνουν...

Δὲν ἦρθες... Κι ἄνανθο θλιμμένο
φυλλορροεῖ τὸ Ἔαρ στὴν ψυχὴ μου!

ΘΥΜΑΜΑΙ...

Τὸ βραχόσπαρτο ὑγρὸ περιγιάλι,
τοὺς χιονάτους ἀφρούς καὶ τὰ φύκια...

Τὴ λαχτάρα τῆς λεύκης, ποὺ λίκνιζε
τὴ θολὴ παραχῆ τῆς καρδιάς μας...

Τὰ ξανθὰ τὰ μαλιά, ποὺ σὰν πλόκαμοι
βυθίστηκαν βαθιὰ στὴν ψυχὴ μου...

Δυὸ παράθυρα – ἀκόμη –, τὰ μάτια τῆς,
ποὺ ξανανοίγαν κρυφούς παραδείσους...

Πῶς τὰ θυμᾶμαι!

Τὰ θυμᾶμαι, ἀπόψε, σὰν ὄνειρο!
Σὰν ἡχῶ μακρινὴ ποὺ ἔχει σβύσει...
Σὰ θρησκεία παληὰ καὶ σὰν εἶδωλο,
ποὺ ὁ χρόνος τὰ ἔχει γκρεμίσει!

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α

ΤΑ ΒΗΜΑΤΑ μου χορευτικά τῶν πρώτων χρόνων, πλανέθηκαν
στοὺς πράσινους ἴσκιους τῶν ἀνθισμένων ἀκακιῶν, ποὺ τότε φύτρωναν
αἰωνόβιες στὰ μαιανδρικά σοκκάκια τῆς Λεμεσοῦ.

Τὰ μάτια μου βλέπαν, ἀπὸ τὰ δώματα τῶν σπιτιῶν τὰ ὀλογύρα
κοντινὰ βουνά, πυρόξανθα νάπαύονται στὸν ἥλιο, σὰν κοιμισμένα
λιοντάρια.

Ἡ ψυχὴ μου, ταξίδευε πέρα στοὺς ἀνοιχτοὺς φωτεινοὺς ὀρίζοντες
τοῦ νότου.

Μὲ τὴν Ἀγγλικὴ κατοχὴ προόδευε σταθερὰ ἡ ἄσημη πολίχνη
τῆς Λεμεσοῦ. Ἡ πρωτεύουσα Λευκοσία, ἔμεινε γιὰ πολλὰ χρόνια
τὸ μεγάλο περίφοβο χωριό, ποὺ ζοῦσε μὲ τὴν ἀνάμνηση τῆς δεσπο-
τείας τῶν Τούρκων. Ἡ Σκάλα μὲ τὴν ψηλοτάκουνη τῆς ἀριστοκρα-
τία ξέπεφτε. Μὲ τὴν κατάργηση τοῦ ἀσύλου τῶν προξενείων τῆς,
ἔχανε τὴ σημασίαν τῆς. Ἡ Κερύνεια, ἡ Πάφος, ἡ Ἀμμόχουστος δὲν
ἦσαν παρὰ μεγαλοῦτσικα χωριά.

Ξεχώριζε ἡ Λεμεσὸς γιὰ τὴν κοινωνικὴ τῆς πρόοδο, γιὰ τὴν
ἐθνικὴ τῆς δράση, γιὰ τοὺς ἰδεολογικοὺς τῆς ἀγῶνες.

Ἡ ἐπαρχία παράγει σταφίδα, κρασί καὶ χαρούπι. Πλούσια καὶ σὲ ὄρυχια χαλκοῦ κι ἀμιάντου. Κρατᾷ τὸ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο τῆς Κύπρου. Οἱ κάτοικοι πλουτίζοντας φιλοδοξοῦσαν νὰ ναι οἱ πρωτοπόροι καὶ σὲ κάθε κίνηση. Ριχτήκανε στὸ ἐμπόριο καὶ στὴ θάλασσα κ' ἐλεύθεροι ἄστοι ἀπλάβαιναν τάγαθὰ τους μὲ τὸν ἀρχοντικὸ τρόπο τῶν *καλοζωϊστῶν*. Ἡ ξυπνημένη τους συνείδηση ἔδινε τὸ ρυθμὸ, σὲ ὅλη τὴ Κύπρο. Ἄπλὸ καὶ στέρεο ρυθμὸ, δίχως παράδοση καταθλιπτική καὶ χωρὶς ἱστορία δασκαλοκρατημένη. Ἐλευθερόστομη παλληκαριά καὶ ζωὴ ξανοιχτική κι ὀρθόματη. Ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὸ ἄτομο καὶ στὴν ἀξιοσύνη κι ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι τάχα μιὰ ἀπλή σύμπτωση, ἔστω καὶ περιεργη, νὰ συγκεντρωθῆ τὴσση ἰδιοτυπία, σὲ μιὰ τόσο μικρὴ πολιτεία, δέκα χιλιάδων κατοίκων; Ἡ τάχα ὀφείλεται σὲ μυστικὲς ἰδιότητες τῶν κυττάρων τῆς φυλῆς καὶ σὲ παράγοντες δυσκολοξεχώριστους; Ἄγαθὴ μοίρα! Στθερότητα κι ἀναμελία νοικοκυροσύνη καὶ ρεμπελιό, περιουλλονὴ καὶ ξέδωμα, σοφὸ ζύγισμα κι ὄνειρο ἀπατηλό, σωστὴ ἀντίληψη καὶ φαντασιοπληξία, ραφιναρισμένη ἐπίδειξη κι ἀπλότητα ἤθῶ, ὕψη λυφροσύνη ἀριστοκρατική καὶ δημοκρατικὴ ἀνακάτωμα. Ὁ παράξενα συνθετικὸς χαρακτήρας τῆς Λεμεσοῦ τοῦ 1900 ὡς τὴν παραμονὴν τοῦ Παγκόσμιου πολέμου. Μαζὶ ἓνας στενόκαρδος τοπικισμὸς, πού ἔσπαζε χαρούμενος τὴ *δμαδικὸ ἐγωισμὸ* τῶν Λεμεσιανῶν.

Τούτῃ ἡ ἀψηφισία τῆς ζωῆς, τούτῃ ἡ δίψα γιὰ τὴ χώρα τοῦ ἀσυνόριστου, εἶναι πού θᾶρεσε, φαντάζουμαι στὴν ἀπληστη γιὰ περιπέτειες ψυχῆ τοῦ Ἀρθούρου Ρεμπῶ, πού ἄγνωστος ρέμβαζε στὰ πρῶτα χρόνια τῆς Κατοχῆς, στὶς ἴδιες χαμηλοτάβανες ταβερνες τῆς προκυμαίας, πού μέσα κουτσοπίναν καυγαδίζοντας οἱ ἀλανιάρηδες κ' οἱ φτωχοὶ ἐργάτες.

Ἡ μικρὴ πόλη, περήφανη κρατοῦσε στὴ μνήμη τῆς τὸ νομοδιδάσκαλο Νικόλαο Σαρίπολο καὶ τὸν καθηγητὴ τῆς Ὁξφόρδης Σίμο Μενάρδο. Ζοῦσε ἀκόμα καὶ δημιουργοῦσε τὴ ρωμαλέα του ποίηση ὁ Βασίλης Μιχαηλίδης. Καὶ μόναζε σὰν ἐρημίτης, πρότυπο *αἰσθητικοῦ* ἀριστοκράτη, ὁ Ὀνούφριος Ἰασωνίδης. Στὴν «Ἀλήθεια» του ὁ Μενέλαος Φραγκοῦδης κήρυχνε τὸν ἀγῶνα τοῦ Δημοτικισμοῦ. Κι ὁ περίφημος Στυλιανὸς Χουρμούζιος τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς, εἶχε τὸ θεϊκὸ χάρισμα, στὶς Κυριακάτικες λειτουργίες νὰ ὕμνωδουν μὲ τὸ στόμα του οἱ Ἄγγελοι!

Ὁ κομπασμος τῆς Λεμεσοῦ τότε σὰ νᾶταν δικαιολογημένος.

Καὶ συνοδοιπόροι, φίλοι εἴτε ἀντίμαχοι, σύμφωνοι εἴτε ἀπροσταίριαστοι, συναδερφωμένοι ἰδεολογικὰ εἴτε κομματικὰ πεισματῶμενοι, πολιτικοὶ, παιδαγωγοὶ καὶ ἀπλοὶ ἄνθρωποι τῆς δράσης, ὅλοι τους ζωντανοὶ, καὶ τύποι ἀντιπροσωπευτικοὶ, ἐνὸς Ἰδανικοῦ. Τῆς πρωτοκαθεδρίας τῆς Λεμεσοῦ!

Τὰ παιδιά, ἡ νέα γενιὰ, εἶχαμε τόσα παραδείγματα, τόσες νοθεσίες. Ποθοῦσαμε νάνεβοῦμε ψηλά: διψοῦσαμε περιπέτειες ἡρωϊκῆς, μὲ τὸ σπαθὶ καὶ τὴ δράση. Ὁ Παῦλος Μελάς στάθηκε πρότυπο φιλοδοξίων.

“Ένα πρωινό τραβώντας στο σχολείο πρόφτασα το Σπύρο Ματσούκα, πού εἶχ’ ἔρθει στην Κύπρο για ἑράνους. Εἶχαμε σπίτι μας τὴ φωτογραφία του μ’ ἓνα ἔθνικιστικό του στιχούργημα. Ντράπηκα νὰ προσπεράσω. Κεῖνος σταμάτησε ξαφνικά καί μὲ ρώτησε :

— Κρυώνεις ;

— “Όχι...

— Φοβάσαι ;

— “Όχι !

— ‘Αμ’ γιατί περπατᾶς σκιαγμένος ;

Μὲ κομπιάσματα τοῦ ξήγησα τὸ γιατί.

— Καί ποῦ μὲ ξαίρεις ;

Τοῦ ψιθύρισα δειλὰ τὸν πρώτο στίχο τῆς φωτογραφίας του :

Εἶν’ ἡ ψυχὴ μου θάλασσα κι ἀγέρας δὲν τὴν πιάνει.

Μὲ χάδεψε καί βγάζοντας ἀπὸ τὴν μπουτουνιέρα του ἓνα κίτρινο λουλουδάκι, μοῦ τὸ χάρισε.

— Πῶς τὸ λέτε, αὐτοῦ ;

— *Δαψάνα...*

— Νὰ μὲ θυμᾶσαι... καί νάγαπᾶς τὴν Ἑλλάδα !

Δυὸ ἢ τρία χρόνια ὕστερα μᾶς ἐπισκέφτηκε ὁ Μενάρδος. Ὁ διευθυντῆς μᾶς τόνισε :

— Νὰ τοῦ μοιάσετε ! Διδάσκει τοὺς “Αγγλους. Τὸ πνεῦμα ὑπερτερεῖ τῆς ὕλης...

Μιά μέρα, στὴν τελευταία γυμνασιακὴ τάξη στὸ «*Παγκύπριον*» μῆκε χωρὶς προαγγελία καί χωρὶς ἐπίδειξη, ἓνας γέρος, μὲ ἀρχοντικὴ ἔξυπνη φυσιογνωμία. Ντυμένος ἀπλὰ κ’ ἔτσι μᾶς μίλησε :

— Παιδιά μου ! Κ’ ἐγὼ κάθησα στὰ ἴδια θρανία, κι ὅτι ἂν ἔγινα, τὸ χρωστῶ σ’ αὐτὸ τὸ σχολεῖο. Ἦρθι νὰ σᾶς τὸ πῶ νὰ σᾶς τὸ πῶ πρὶ νὰ πεθάνω, γιατί ἦρθα στὴν Κύπρο γιὰ νὰ πεθάνω ! *Μὲ τοὺς προγόνους σας καὶ τὴν Ἑλληνικὴ παιδεία, μαθαίνουμε νάγαποῦμε τὸν κόσμο !*

Ἦταν ὁ Κιαμὴλ Πασᾶς, ὁ ἐξόριστος Μέγας Βεζύρης τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Δράση παραχρυσίου ὠφελιμισμού, μελέτη κ’ ἔρευνα κριτικῆ, γαλήνη ψυχῆς καὶ ἀγάπη Τρεῖς ἄνθρωποι, τρία συναπαντήματα καί σταθμοὶ στὸ δρόμο τῆς ζωῆς μου.

Καί τρεῖς φίλοι παιδικοὶ καί συμμαθητές. Μὲ τὸ Νίκο Μακρῆ πλέκαμε τὴν ἀρχὴ μίᾶς φαντασίας : Ἀπέραντα δάση, κορμοὶ αἰωνόβιοι, κλώνοι μπερδεμένοι ψηλά. Τὸ φῶς ἀμυδρὸ νὰ ριγᾶ στοὺς θολοὺς ἴσκιους. Κ’ ὕστερα ; Οἱ θρυλικὲς περιπέτειες τοῦ Σεβᾶχ Θαλασσινοῦ καί τοῦ Ροβινοῶνα. Μὰ ξάφνου ἔπεφτε ὁ μαγικός πέπλος. Ὁ ἥλιος φώτιζε ξανά τὰ γνώριμα τοπία, κ’ ἡ σκέψη γυρνοῦσε στάγαπημένα θέματα δυὸ παιδιῶν, προικισμένων παράξεν’ ἀπὸ τὴ φύση. Μικρὰ παιδιὰ καί σιωπηλά. Εἶχα τὴν ἔξαρση κ’ εἶχε τὴν κρίση, σοφὴ καί ποιητικὴ. Πλάϊ του, ἔνοιωθα πάντα μου ἀσφάλεια καί θετικότητα. Κ’ ἦταν φίλος πού ποτὲ δὲ μὲ πίκρανε. “Ἠξαιρε τὸ *ἠθικὸ*

μέτρο. Ἐγραφε, ζωγράφιζε, κριτικολογούσε. Μὰ καί μαζί τὸν παρὰβάραινε ὁ στοχασμὸς κ' ἡ ἀμφιβολία. Καί πλέκαμε τὴν ἀρχὴ μόνο, μίς φαντασίας.

Ὁ Γιώργος Φασουλιώτης ἦταν ὁ μάγος κ' ἦταν ὁ θαυμασμός μας. Πρώϊμο ταλέντο ζωγράφου, ταχυδαχτυλοουργὸς καὶ ἀφηγητῆς. Μᾶς παρουσίασε κάποτε τὸ πρόπλασμα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ στοὺς πολύβουοι διάλειμα τῆς πρώτης τοῦ Γυμνασίου, τὸ σὸντριψε γιὰ ν' ἀποδείξει τὴ δημιουργία του. Στὸν πηλὸ εἶχε κρυμμένο ἓνα χαρτάκι μὲ τὴν ὑπογραφή του! Τ' ἀφηγήματά του, τερπνότερα, μὲ τέχνη καὶ ὕφος, σκλάβωναν τὸν ἀκροατῆ. Τοῦλεπε ἡ θέληση, τὸ πείσμα κ' ἡ ἐμμονή; Κρίμα ποῦ δὲν ἐπίμενε στοὺς χρώμα ἢ στοὺς λόγους. Μὰ ὁ Φασουλιώτης μοῦ ἔμαθε τὴν *τέχνην τῆς ψευδολογίας*, ὅπως τὴν προπαγανδίζει ὁ Wilde στοὺς *Στοχασμούς*.

Ὁ Σαβέρης Σαβεριάδης ἔγραψε μίαν *ἀκροστιχίδα* γιὰ τὴν ἐράσμιαν κόρη ποῦ ἀγαποῦσε. Θεέ μου! τί πραχτικὸ μυαλὸ καὶ τί χαρὰχτήρας θετικιστῆ. Τέσσερα χρόνια τῶν νομικῶν σπουδῶν, τὸ τελευταίον τοῦ Γυμνασίου, τὸ ζήσαμε ἀδερφωμένοι στοὺς ἴδιους δωμάτιοι. Μαζί παρουσιαστήκαμε στὴ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων, κι ἀποριφτήκαμε μαζί. Καὶ σύμφωνα ξεσκίσαμε—χωρὶς νὰ ἴδουμε τὸ περιεχόμενον—τὴ συστατικὴ ἐπιστολὴ τοῦ τότε ἀκόμα Μητροπολίτη Κιτίου Μεταξάκη, πρὸς τὸ μεγάλο κυβερνήτη τὸ Βενιζέλο. Ἡ οὐσία πληγῶνε τὴν περηφάνειαν μας. Ἡ ἐπιτυχία ἔπρεπε νὰ κερδιστεῖ χωρὶς μέσα! Μὲ τὸ Σαβέρη διαφέραμε ψυχικὰ καὶ σωματικὰ. Μὰ ἡ ἔννοια τῆς φιλίας τοῦ ἦταν ἱερὴ. Κι αὐτὸ τὸ αἶσθημα πάντα μου, τὸ θεώρησα καὶ τὸ θεωρῶ, ὡς τὸ ἀνώτατον κριτήριον γιὰ νὰ δεθῶ μ' ἓν ἄλλο ἄνθρωπον. Κι ὁ Σαβεριάδης στοὺς κεφάλαιον τῆς φιλίας ἀτάθηκε ἄψογος!

Μυγιάγγιχτος καὶ μεγαλόψυχος, αἰσθηματικὸς κι ἀτσαλένιος, μανιακὸς στοὺς πείσμα του κι ὅλος συγκατάβαση στὶς καλὲς του ὥρες, ὁ Παῦλος Ἀγγελινίδης. Μοῦ διδάξε τὴν ψυχικότητα, τὴν ἔξαρση, τὸ ἠθικόν, γιὰτὶ ἀπόκοτ' ἀσωτεύοντας, ὅτι εἶχε καὶ δὲν εἶχε, κατάφερε στοὺς ἀγῶνες νὰ στεφανώνεται νικητῆς. Θαύμαζε τὸν Παλαμά κι ὅλο ἀπάγγελνε, θρηνωδοῦσε θὰ σχολίαζα, στίχους του.

Μὲ τὸ Γιάνκο Ἠλιάδη ὄνειροπόλησα καὶ φιλοδόξησα πολύ. Συνειδητοποίησα τὴν πορεία μου καὶ διάλεξα τὴν στάση μου στὴ ζωὴ. Μαζί του μελέτησα πολὺ καὶ θαύμασα περισσότερο. Μὲ παρουσίασε στὴ «*Φιλολογικὴ Γωνιά*» τῆς «*Ἀλήθειας*», ποῦ τὴν κρατοῦσαν ὁ ποιητῆς Δ. Δημητριάδης κι ὁ Π. Φασουλιώτης.

Ὁ Γιάννης Σταυρινὸς Οἰκονομίδης σὰ νᾶμοιαζε στὴ μορφή μὲ τὸν κριτικὸ καὶ ποιητῆ Mathew Arnold. Τοῦμοιαζε ἢ μοῦ φαινόταν; Πόσα χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴν πρώτη μας γνωριμιά; Πόσους καιροὺς νὰ συναντηθοῦμε! Ἦταν ὁ περηφάνος κι ἀκατάδεχτος Κύπριος φοιτητῆς τοῦ 1915. Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀπό-

λυτης τάξης, πού τρόμαζε τὸ χάος τοῦ Παλαμᾶ καὶ φοβόταν τὸν ἐλεύθερο στίχο τοῦ Βεράρεν. Θυμοῦμαι... νύχτα ἑαρινή, νύχτα τῆς Λαμπρῆς, στὸ ἤσυχο φοιτητικὸ του δωμάτιο, μού διάβαζε Σολωμό, γιὰ νὰ μὲ μῆσει στὴν ὑπέροχη τεχνικὴ του. Καὶ θυμᾶμαι σαν τῶρα τὸ συμπαθητικὸ πρόσωπο κείνου πού στάθηκε πρῶτος μου δάσκαλος, στὴν ἀρχὴ τοῦ λογοτεχνικοῦ μου σταδίου.

Τὸν Ἄντωνιο Ἰντιάνο, ἀσυγκράτητο στὰ στιχουργικὰ του κατορθώματα καὶ σοφὸ μελετητὴ, τότε θυμοῦμαι μικρό. Παιζαμε χωριστὰ καὶ κείνος παράμερα, σαν περιφρονημένος κοίταζε ἀργομασσώντας κάτι. Φοροῦσε κόκκινη φανταχτερὴ γραβάτα καὶ συχνὰ πείραζε τὸ παιγνίδι μας. Χωρίσαμε χρόνια καὶ συναντηθήκαμε στὴν τέχνη. Γράμματά του πολλὰ κι ἀπο τὴν Ἀγγλία πού σπούδαζε κι ἀπὸ τὴν Κύπρο, ἐγκάρδια πάντα καὶ πάντα γιὰ τὴν τέχνη. Μα καὶ πάντα ἡ φαντασία μου τὸν ξαναζει, μὲ τὴν κόκκινη του γραβάτα, ν' ἀργομασσᾷ λιχούδικα καὶ νὰ κοιτάζει τὶς ἀσχολίες τῶν ἄλλων. Κι ὁ Ἰντιάνος συχνὰ τρικύμισε τὸν ἀέρα μὲ πολεμικὲς, ὑψώνοντας τὸ κόκκινο του φλάμπουρο !

Πρόσωπα πού μπερδευτήκανε σημαντικά στὴ ζωὴ μου καὶ στὶς λογοτεχνικὲς μου ἀπαρχές. Ὀνειροπολήσαμε, κλάψαμε καὶ φιλοδοξήσαμε μαζί γιὰ ἓνα ἔργο. Ἄλλοι ἐγκαταλείψαν τὴν προσπάθεια κι ἄλλοι ἐξάκολουθοῦμε. Δημιουργήσαμε *ἔργα, μὰ τὸ ΕΡΓΟ* ;

Ἐδῶ πρέπει ν' ἀναφερθῶ καὶ σὲ ἄλλα δυὸ πρόσωπα. Τὸν Παῦλο Βαλδασερίδη πού δὲ γνώριζα προσωπικὰ ὅταν ἔγραφα στὴ «*Σπέψη*» τὸ 1921 γιὰ τὴν «*Αγάπη τῆς Ὁμορφιάς*» : Περισσότερο ψυχρὸ καὶ αἰσθημα. Χαρακτηριστικὰ δυσκολοσυνάντητα στοὺς νέους, πού ἡ τυφλὴ μίμηση κ' ἡ ἄκρατη λεξιθηρία... τοὺς σέρνουν ὥστε νὰ λησμονοῦν τῆς θείας Ποίησης τὴ θυσία... Ὅλο τὸ βιβλίο μιὰ σχεδὸν ἀδιόρατη μελαγχολία τὸ διαπνέει. Κ' ἓνας πόθος : ὁ πόθος τοῦ Ἰδανικοῦ.

Νύχτα χλιαρὴ τοῦ Ἀλεξαντρινοῦ καλοκαιριοῦ, πού ἀργὰ σ' ἓνα παραθαλάσσιο καζίνο μιλούσαμε. Ὁ Βαλδασερίδης μιλοῦσε σιγανά, ἐπίσημα, τελετουργικά. Μιλοῦσε γιὰ θεοσοφισμό, γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ μυθολογία, καὶ γι' ἄλλα. Πάντα σαν ὑπεράνω τοῦ κόσμου τούτου. Ὁ τόνος ἀργός, ψιθυριστός, ἀνάληγτος. Μάλλαζε θερμὸς καὶ συγκινητικὸς μόλις ἄρχιζε τὸ θέμα τοῦ ΩΡΑΙΟΥ.

Ἡ ἀλληλογραφία του ὄχι ταχτικὴ, μὰ πάντα εὐγενικὴ καὶ καλοπρόσδεκτη σαν καὶ τὴν ποιήσῃ του.

Καὶ τὸ Βίχτωρα Ζήνωνα' «*τὸ ἀπολωλὸς πρόβιτον*», πού μᾶς ἔδωκε στίχους καταναυχτικούς, ἠδύπαθα ἐξομολογητικούς, μεθυσμένους ἀπὸ μουσικὴ καὶ πάθος. Τὸν ἔβλεπα στὴ σκηνὴ τῆς Κυβέλης, μὰ γνωριστήκαμε ἀργότερα στὴν Ἀλεξάντρεια. Εἶχε ἀφήσει πιά τὴν τέχνη. Δάκρυα χυμέν' ἀνώφελα' μεταγνώμοι ἀνόητοι' ὄρκοι λησμονημένοι καὶ προδομένες συγγῶμες. Κυρίαρχο τὸ πάθος τῆς

κόκκινης έπιθυμίας, έσπρωχνε τή χαμένη του ύπαρξη σέ νύχτες όργίων....

Συχνά ή ανάκληση τής μνήμης είναι τό παρήγορο φώς.

Πρόσωπα συναντημένα γιά μιá στιγμή και πρόσωπα μπερδεμένα στή ζωή μου, σάς χαιρετώ. Είσαστε *οί τύποι*, πού μ' έπιδράσετε, μέ τή στάση σας, μέ τά κινήματά σας, μέ τούς σίτοχασμούς σας. 'Η κοινωνία μ'αξ έβρισκε *άγγιγμένους!* Μπερδευτήκετε στή ζωή μου; 'Όχι! Σά νάχα τήν ανάγκη σας, σά νάσασιτε οί άπαραίτητοι, σά βήματά μου, έψαξα και σάς ήβρα.

'Εσεις πλημμυρίσατε τήν ύπαρξη μου μέ τίς προσπάθειες ήρωϊκής άναζήτησης, και προβάλλετε άπόψε καθαροί και άγνοί, άπό τά βάθη τής άνάμνησης, πού σάς αισθάνεται και σάς ζεί. Μετουσιωμένοι στό φώς τής συνείδησης πού σάς άγαπά, είδωλοποιηθείτε, καθώς στό μαγικό καθρέφτη τής Τέχνης, τά πλάσματα τών Ποιητών.

Ναι! τίποτε δέν είναι γλυκύτερο άπό τή μετάκληση τών έσκιων πρós μιá νέα ζωή. 'Απόψε σάς άνακαλώ άπό τήν άβυσσο του καιρού, κ' έρχεστε μέ τό ζωηρό βλέμμα, πού μέσα του άστραφτε ή χαρά τής άθανασίας.

'Εμένα, πόσο μέ βάρυνε ή θλίψη κι' ή πίκρια τής ζωής! Πόσο πλούτισε ή πείρα μου στόν άνθρώπινο πόθο! 'Η κίνηση πού πληγώνεται άπό ρευματισμούς, τό σκεπτικό μέτωπο άπό τίς έγνοιες, οί ζαρωμένοι κρόταφοί άπό τά χρόνια κ' οί θολοί πού παραμονεύουν έσκιοί. Μάτια πού άλλοτε άντικρίζατε τή ζωή, σάν τρόπαιο, έσκιοί θολώνουν τή λάμψη σας, έσκιοί πού κρατούν τό νόημα του Θανάτου.

ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΚΙ' ΑΛΛΑ ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙΑ

"Ετσι ή ψυχή μου ώς πρόβαλε σήμερα στολισμένη
κ' έμεινε ή θλίψη στό βυθό κι' άπάνω είν' ή χαρά,
ποιόν άλλον άπό σένανε μπορεί ν' άκαρτερά;

Μή φοβηθής τά σύγνεφα πού ή άνατολή μαζεύει
περνάει τ' άγέρι παίζοντας και τά σκορπάει σά γέλιο.
Νά φοβηθής τά σύγνεφα στής δύσης κεί τήν άκρη
πού γιά νά ξαλαφρώσουνε πρέπει νά γίνουν δάκρυα....

Λευκή βροχούλα πέφτουνε στό γιασεμί μας τ' άνθη
μάνα λιγώτερη ή εύωδιά καθώς αυτά πληθαίνουν.
Χρυσή βροχούλα χάρουμαι τά όλόγλυκα φιλιá της
κι' όσο περίσσια γίνονται και πιότερο γλυκαίνουν.

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ

Είναι ἡ ὁμορφιὰ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ποῦ τράβηξε τὸν Κύριο Κλόκκαρη. Λαογραφία, Γλωσσολογία, Ἱστορία δὲν τὸν ἐνδιαφέρουν ἄμεσα· μὰ τὴν ὁμορφιὰ τὴ νοιώθει σὰν οἱ λίγοι. Στὸ χωριὰ, ποῦ τόσα χρόνια γύρισε, γιὰ νὰ σημειώσῃ ἓνα τραγούδι, ἔβαζε κριτήριον τὴν ὁμορφιὰ. Πόσα ἀριστουργήματα δὲ θάχουν λοιπὸν χάθει στὴν πυρκαϊὰ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς, ποῦ κατέστρεψε καὶ τὴ συλλογὴ του. Αὐτὸν τὸν ἀνεπανόρθωτο χαμὸ ὁ ἴδιος κ' ἔδσοι ἀγαποῦν τὸ δημοτικὸ τραγούδι, δίκαια τὸν θεωροῦν ἀληθινὴ συμφορά. Ὁ Κος Κλόκκαρης ὅμως ξανάρχισε ἢ μᾶλλον ἐξακολούθησε νὰ μαζεύει. Οἱ λίγοι στίχοι, ποῦ δημοσιεύει τώρα, εἶναι διαλεγμένοι ἀπ' αὐτὴ τὴν τελευταία του συλλογὴ, ποῦ χάθηκε.

Ὁ Κος Κλόκκαρης, μόλο ποῦ κυτᾶζει τὸ δημοτικὸ τραγούδι σὰν αἰσθητικὸς κι ὄχι σὰ λαογράφος, δὲν παραγνωρίζει τὴν ἀξία ποῦ θὰ εἶχαν ὠρισμένες πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὸν τόπο ποῦ ἄκουσε τὸ τραγούδι, ἀπὸ ποιόν, σὲ ποιά περίσταση κ.λ. Αὐτὲς οἱ πληροφορίες ἀποτελοῦσαν, φαίνεται, μέρος τῆς πρώτης συλλογῆς καὶ χάθηκαν μαζί μ' αὐτήν. Ὑστερα ἀπὸ τὸ 1932 ὁ Κος Κλόκκαρης σημειώνει μόνο τὸ τραγούδι. Ὁ λαογράφος θὰ νοιώσῃ τὴν ἔλλειψη αὐτῶν τῶν λεπτομερειῶν μὰ κι αὐτὸς θὰ μείνῃ ἀπόλυτα ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὸ ὕλικὸ ποῦ τοῦ προσφέρεται.

Αὐτὴ ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει τραγούδια, τὰ πιὸ πολλὰ δίστιχα. Ὅπως καὶ στὴν Ἑλλάδα, ἡ ἀγάπη καὶ τὰ συναισθήματα ποῦ κάνει νὰ γεννηθοῦν εἶναι τὸ κύριόν τους θέμα. Μὰ τὸ Κυπριώτικο τραγούδι ἔχει πιὸ πολλὴ ἔνταση, λὲς καὶ κλείνει μέσα του πιὸ πολὺ πάθος.

Δίστιχο σὰν κ' αὐτό :

Ἄντ' ἀμ πεθάνω, μέβ βίψεις μὲ σάκκον μὲ φρουστίνι,

μόνον κόψε τὸ βροῦλλός σου τζαὶ βιά μου τον στεφάνι

εἶναι σὰν *condesé* πάθος. Οὔτε ὁ Baudelaire δὲν τραγούδησε μὲ τόση ἔξαρση τὲς «δυνατὲς πλεξίδες» τῆς ἀγαπημένης του. Στὸ δίστιχο, καμμιά περιγραφή καταλαβαίνουμε μονάχα πὼς κι αὐτῆς τὰ μαλλιά εἶν' «δυνατά», καὶ πὼς τόσο τ' ἀγαπᾷ ὁ τραγουδιστὴς ποῦ τὰ θέλει μαζί του κ' ὅταν πιά δὲ θᾶναι αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

Ἡ ἀπόγνωση τοῦ χωρισμοῦ ἐκφράστηκε μοναδικὰ στὸ δίστιχο :

Τὸ χωρισμόσ σου ἐζύσα μὲ τὰ βουνά τοῦ κόσμου

τζ' ἐστάθη βαρειώτερος ὁ χωρισμόσ σου, φῶς μου».

Ἄκόμα κ' ἡ λέξη «βαρειώτερος» ποῦ ἡ ἴδια εἶναι τόσο βαρειά, πόσο καλὰ ὑποβάλλει τ' ἀφόρητο βᾶρος τοῦ χωρισμοῦ. Εἶναι μεγάλος τεχνίτης ὁ τραγουδιστὴς, ποῦ μπόρεσε σ' ὅτι νοιώθει νὰ δώσει μιὰ τόσο τέλεια ἔκφραση.

Καὶ γιὰ τὸν αἰώνιο χωρισμὸ μοιρολογοῦν στὴν Κύπρο· καὶ τὰ Κυπριώτικα εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ὁμορφα μοιρολόγια. Μένουν ἀκόμα ζωντανὲς οἱ παλιὲς δοξασιὲς γιὰ τὸ Χάρο, τὸν Ἄδη, τ' ἀθάνατο

νερό· και τὰ ἴδια λόγια πολλές φορές ξαναειπωμένα, ἐκφράζουν πάντα τὰ ἴδια συναισθήματα. Μὰ ἔχει μοιρολόγια πού, ἔστω και στο διάβασμα, συγκινοῦν βαθιά, κι αὐτό ὄχι χάρη στο θέμα μὰ στην ἔκφραση. Ἔνα μοιρολόι σάν κι αὐτό :

Γιέ μου, πού δὲν ἐδέχασουν τὸν κορνιαχτὸν τῆς στριάς
τῆς αἰ πῶς ἐκαταδέχτηκες τὰ χῶματα τῆς πλάκας ;

Ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν παρόμοιων μοιρολογιῶν.

Μακάρι κι ἄλλοι πολλοί, ἀπ' ἐκείνους πού ἔρχονται σ' ἐπαφή μὲ τὴ ζωὴ στὰ χωριά, νὰ μᾶς δώσουν, μὲ τόση ἀγάπη, ὅπως ὁ κ. Κλόκκαρης, λίγους ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς μας.

Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἔργο του ὡς συλλέκτου, ὁ κ. Κλόκκαρης μᾶς δίνει τώρα και μερικά δικά του μοιρολόγια. Μπόρεσε, τόσο καλά και δημιουργικά, ν' ἀφομοιώσει τὸ ὕλικό πού τοῦ προσέφεραν τὰ δημοτικά τραγούδια, ὥστε τὰ μοιρολόγια αὐτά γὰ μὴ μᾶς κάνουν τὴν ἐντύπωση τοῦ «κατὰ συνθήκην». Εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ νοστορπία τοῦ Κυπριώτικου μοιρολογιοῦ, μόνο πού ἡ τεχνική τους εἶναι λίγο διαφορετική· κι αὐτό εἶναι φυσικό, ἀφοῦ παρ' ὅλα αὐτά, εἶναι ἔργο ἀτομικό. Τίποτε δὲν ἀποκλείει αὐτά τὰ μοιρολόγια, ἂν πράγματι εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ νοστορπία τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, νὰ ἐπιστρέψουν μιά μέρα στὴν πηγὴ τους, νὰ ξαναδουλευτοῦν ἀπὸ τὸ λαὸ τὸν ἴδιο, πού μέσα στο δικό του καλοῦπι θὰ τὰ χύσει και πάλι γιὰ νὰ τὰ ξανακάνει κτῆμα ὄλωνῶν.

ΘΕΜΙΣ ΠΙΤΣΙΛΛΙΔΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Τὰ τραγούδια τόσο τῆς ἀγάπης ὅσο και τὰ μοιρολόγια ἔσταχυολογήθησαν ἀπὸ πολλές χιλιάδες τέτοια πού ἔτυχε ν' ἀκούσω γυρνώντας τὰ διάφορα χωριά τῆς Κύπρου σαράντα ὀλάκαιρα χρόνια.

Κι' αὐτά κατὰ τὴν ἀντίληψή μου κρύβουν μέσα τους τόσο αἶσθημα, και τόσο πόνο πού ἀμφιβάλλω ἂν στὸν ἄλλον Ἑλληνισμό μποροῦν νὰ βρεθοῦν ὅμοια τους. Ὅπως θὰ δεῖτε, δίνουν τέτοιες εἰκόνες ζωντανές και ἐκφράζουν σὲ δυὸ ἀπλούς μὰ σφικτοδεμένους στίχους τόση ποίηση, τόσο πάθος και τόσην ὀδύνην πού καμμιά περιγραφή ἔστω και πολυσέλιδη, γραμμένη στο πεζό, δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ἀποδώσῃ.

Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδώσῃ καλλίτερα ἀπ' ὅσα λένε οἱ δυὸ παρθενικοὶ στίχοι, οἱ βγαλμένοι ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια τοῦ πραγματικά ἐρωτοκτυπημένου ζευγαῖ, τῆς φλογισμένης ἀπὸ ἔρωτα βουσκοπούλλας, ἥ, τὴν τραγικότητα και τὸν πόνον πού κρύβουν μέσα τους τὰ μοιρολόγια τῶν χαροκαμένων γονηῶν τοῦ παλληκαριοῦ πού πέθανε, ἢ τοῦ κοριτσόπουλλου ποῦσβυσε σάν λαμπάδα στὴν ἀγκαλιά τῶν δικῶν του.

Οί στίχοι αὐτοί, ὅπως θά δῆτε, δὲν μοιάζουν μὲ τοὺς ἐξεζητημένους στίχους τοῦ ἐξελιγμένου ποιητῆ καὶ θᾶναι ὄχι μικρὸν ἔγκλημα νὰ τολμήσωμεν νὰ τοὺς συγκρίνωμεν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ἐξ ἐπαγγέλματος στιχοπλόκου καὶ τοῦ ποιητᾶρῆ τῶν πανηγυριῶν.

Αὐτοὶ εἶναι στίχοι γεμάτοι ζωῆ καὶ αἴσθημα, καὶ τοὺς νοιώθουν μονάχα ἐκεῖνοι ποὺ νοιώθουν μέσα τους ζωὴ καὶ αἴσθημα.

Στῆ διόρθωση καὶ στὴν κατάταξη τόσον τῶν Τραγουδιῶν ὅσο καὶ τῶν Μοιρολογιῶν μεγάλη βοήθεια μοῦδωσεν ἡ εὐγενικιά καὶ πολῦτιμη φίλη μου Δνίς Θέμις Πιτσιλλίδου καθηγήτρια εἰς τὸ Γυμνάσιον Λεμεσοῦ. Γιὰ τὴ βοήθειά της αὐτῆ τὴν εὐχαριστῶ μὲ ὅλη μου τὴν καρδιά.

A. ΚΛΟΚΚΑΡΗΣ

ΓΙΑΙΝΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

- 1 "Ἐτσι κοπέλλαν ὁμορφην ἄν ἔσει ἄλλην πέτε
ἔν σγιάν τὸν ἥλιον τὸν γρουσὸν τὴν ὥραμ ποὺ γενιέται.
- 2 Τὰ κάλλη τζαὶ τὲς ὁμορκιὲς ἄν ἦταν νὰ τὰ ποῦλες
ὅπου ὑπάρκαν ἄνοστες ὠμόρφιζέες τες οὐλλες.
- 3 Οἱ ὁμορκιὲς σου ἔμ πολλές, κάμνουμ με τζαὶ τρομάσσω,
ἐγιῶ ψυσὴν τζ' ἐσοῦ φιλίν, ἄμ μοῦ δῖᾶς ἀλλάσσω.
- 4 Σγιάν τὸ μανάλλιν τὸ χυτὸν ἔτσι ἔν τὸ κορμίν της
τζ' ἀσπρόμελον τὰ σείλη της, τζαὶ μασαιρκὰ τὸ δεῖν της.
- 5 Τζ' ἔσει τρανταφυλλόπητταμ πάνω στὸ μάουλόν της
τζαὶ στάσσει τὸ ροδόστεμμα, στὲς δίπλες τῶβ βυζιῶν της.
- 6 Ρόδα τζαὶ τριαντάφυλλα, τζ' ἀθθοὺς τοῦ παραδείσου
ἐσύναξεν ἡ μάννα σου τζ' ἔκαμεν τὸ κορμίσ σου.
- 7 Σάν τὸ τριαντάφυλλον ἀθκεις, τζαὶ σάν τὴλ λάμπαφ φέγγεις.
σάν τὴφ φωθκιάν τὴλ λιπαρὴν, μέσ στὴν καρκιὰμ μ' ἀφταίννεις.
- 8 Ὁ ἥλιος ἀντάγ γεννηθεῖ, στὰ στήθη σου πεζεῦκει
τζ' εἰς τὸ γρουσά σου τὰ μαλλιὰ, γύρνει τζαὶ βασιλεύκει.
- 9 Κρασίγ κουμανταρέτικον ἔγινεν ἡ ὄγρα σου
τζαὶ θκυὸ νουράες τῶθ θερκῶν τὰ καμρόφρυά σου
- 10 Τὰ σείλη σου τὰ κότσινα θέλω νὰ τὰ φιλήσω
τζαὶ τζεινα στάσσουσιγ κρασίν, φοοῦμαι μέμ μεθύσω.
- 11 "Ἐσεις παμπακωτὸλ λαιμόν, τζαὶ μάουλομ μαστίσιν
τζ' ὅποιοςσὲ δεῖ λιώννεται μαζί σου νὰ συντύσει.
- 12 Ἀσημοκαρυόλαιμη τζαὶ παμπακοστηθάτη
ὡσπου νὰ σ' εὔρω θκιαλεχτὴν τὴν γὴν ἀνέῦρά την.
- 13 Ἀσημοκαγκιοζύμωτη τζ' ἀεροδροσινάτη
σελιονογλυκόσειλη τζαὶ ζαχαρογλωσσάτη.
- 14 Τὸ δεῖν της δύνεται ζωὴν στὸν ἄρρωστον νὰ δώσει
τζαὶ τὸ φιλίν της τὸν νεκρὸν τοῦ τάφου νὰ σηκώσει.
- 15 Τὸ δεῖν τῆς μαυρομάτας μου τζει ποῦν νὰ τὸ ἰσιώσει
δύνεται ποὺ τὴν κόλασεν, πλάσματα νὰ γλυτώσει.

- 16 Τὸ δεῖς σου, μαυρομμάτα του, ὅπου τζ' ἄν τὸ δικλήσει
 νᾶνι νερόν τρεχάμενον,
 σάν τῆς Τζυρκᾶς δυνάμενον,
 ἔν νά τὸ σταματήσει.
- 17 Τ' ἀμμάθκια σου ἔθ θάλασσα, τὰ φρύθκια σου λιμάνι
 τζ' ὅπκοιος δικλήσει νά τὰ δεῖ, θέλει γιατροῦς νά γιάνει.
- 18 Τὸ δεῖν τῆς τὸ ἠλιόφεγγον τζεῖ ποῦν νά τὸ δικλήσει
 νᾶναι πουλλίμ πετάμενον ἔν νά τὸ σταματήσει.
- 19 Τ' ἀμμάθκια σου λαλοῦμ μου το τζεῖνομ πῶσει ἢ καρκιά σου
 τζεῖνομ ποῦ θέλεις νά μοῦ πεῖς, κόρη, μὲ τῆλ λαλιάσ σου.
- 20 Ἄντάν δικλήσει νά μὲ δεῖ, τὸ δεῖς σου τὸ κλεφτᾶτον,
 τὸ στόμα μου ξεραίνεται τζ' ἔν πᾶ τὸ φτύμμαγ κάτω.
- 21 Τὸ δεῖν τῆς δύνεται βουνά τζαῖ κάστρα νά χαλάσει
 τζαῖ βάλλει τοῦ νεκροῦ ψυσῆν, ἀντάν χαμογελάσει.
- 22 Ἄντάν τῆδ' ὀδον τ' ἀμμάθκια μου, τζ' ἀντάν τὴν φέρν' ὀνοῦς μου
 πιστέψετε μου, Χρισκιανοί, ἀρνιοῦμαι τοὺς γονιούς μου.
- 23 Ὡσπου φιλῶ τὰ σείλη σου, ἐγὼ ξαναπαίθκιῶνῶ
 μηνάες, χρόνια τζαῖ τζαιρούς, στὰ χρόνια μου πιντώνῶ.
- 24 Ὡσπου φιλῶ τῆβ βούκκαν τῆς ἔν ἀθθυμοῦμαι φτώσειαν
 μᾶς τζαῖ κρατῶ στὰ σέρκα μου τοῦ Τζύκκου τὰ μετόσια.
- 25 Δός μου τζαῖ μὲν ἕναφ φιλίν, τοῦ μαυρογεννημένου,
 τζαῖ κάμε πῶς ἐσήκωσες κορμίν τοῦ πεθαμμένου.
- 26 Ἄντὰμ πεθάνῶ, μὲβ βάψεις μὲ σάκκον μὲ φουστάνιν,
 μόνον κόψε τόβ βρουλλόσ σου τζαῖ βάρμου τον στεφάνιν.
- 27 Ἄντάν ἀλλάξει τζαῖ ξεφβῆ μὲς τὰ στενά τζαῖ δῶ τὴν
 ἢ Τζύπρου νᾶν κκοτζιάνιμ μου γιὰ λλόου τῆς δῖῶ τὴν.
- 28 Ἄμα λουθεῖ τζαῖ χτενιστεῖ, μὲ τοὺς ἀγγέλους μοιάζει
 ἔσει στ' ἀμμάθκια τῆς σπαθκιά τζαῖ πλάσματα μοιράζει.
- 29 Ἄντάν συστεῖ, τζαῖ λυῖστεῖ, τζαῖ σοῦσει τὰ πλευρά τῆς
 ψυσῆν, τ' ἀθθρώπου νά τοῦ πεῖ, κίάρει τζαῖ δῖᾶ τῆς.
- 30 Ἄμα συστεῖ τζαῖ λυῖστεῖ τζαῖ πᾶ νά προσκυνήσει
 τὸν Ἄηγ Γιώρκην κάμνει τον, πιστεύκει, νά συντύσει.
- 31 Ἄμαν ἐμπεῖσ στὴν ἐκκλησιάν, λαμποκοποῦν οἱ σκάμνοι
 τζ' ὡς τζ' ὁ παπᾶς ποῦ λουτουρκᾶ τὰ γράμματα ξιχάννει.
- 32 Κοντὰ στήμ Παναγίαμ μας, τζυρά μου, νά σὲ στήσουν
 ἔθ θὲν νά ξέρουν ποῦ τὲς θκυό, ποιάν ἔν νά προσκυνήσουν.
- 33 Ὅπκοιος τῆδ' δεῖ τὸ Σάββατον νά στέκεται στοῦ πλοῦμμαν
 μὲ τὰ σοινιά ἐγ κρατίζεται, θέλει μ' ἀλύσοις δημμαν.
- 34 Νᾶν μὲ τὸ καραβόσοινον τὰ σέρκα μου δημμένα,
 ἔλα κοντὰ μου θκυό λεπτά,
 τζ' ὄι νᾶν ἕναν, νᾶν ἑφτά,
 ἔν νά βρεθοῦν κομμένα.
- 35 Ἄντάν τὴν εἶα σήμερα ποῦταν τζαῖ στολισμένη
 ἔν ἢ ἀλήθκεια τζαῖ τὸ φῶς,
 θκυό ὄρες ἔμεινα ξερὸς
 τζ' ἢ γλώσσα μου πκιασμένη.

- 36 Σηκώθηκεμ πού τὸ πρῶιν τζαί στο γυαλλιν ἐστάθην
 νά σάσει τὰ βρουλλιά της.
 Τζ' ἔκαμεγ γλῶσσαν τὸ γυαλλιν
 τζ' εἶπεν της : «γεία σου, βρέ λεγνή».
 τζ' ἐσύντυσεν μιτά της.
- 37 Νᾶν ἡ καρκιά μου σίερον, τζαί πέτρα τὸ βλαντζίμ μου
 ἄμα σέ δῶ ραῖζουνται σάν τὸ γυαλλιν, πουλλίμ μου.
- 38 Γιὰ σέν, κλειώννω τήγ καρκιάν τζαί βάλλω πέτραν τάρκα
 τζ' ἀντάν σέ δῶ ἀννοίεται μὲ δίχως ἀνοιχτάρκα.
- 39 Ἔβαλα τῆς καρκιᾶς πουρκούς πέρκει γενεὶ καπούλιν
 τζ' εἶδα την τζ' ἀναστέναξα τζαί ξαπολύσαν οὔλλοι
 τζ' ἔναμ προστάθιν τζυλιτὸν ἐπήην ἔναμ ππούλλιν.
- 40 Ἐχω τοῦ νοῦ τζαί τῆς καρκιᾶς τρακόσια ρομανίσια
 τζ' ἄμα σέ δῶ ἀννοίεις τα πού τζεφαλήν ὡς νύσια.
- 41 Σίλιες φορὲς ὠρκίστηκα νά μὲν τῆσ σαιρειτήσω
 μ' ἀφίς ἡ γνώμη μὲν κόφκει ἐν τζαί μπορ' ἄ τσακρίσω.
- 42 Ἐσέν, ζωήμ μου τζαί χαρὰν τζαί χάρομ μου σέ βρίσκω
 ἄθ θέλεις φίννεις με τζαί ζω τζ' ἄθ θέλεις πεθανίσκω.
- 43 Εἶσαι ἡ ἀθάνατη πηγὴ στογ κόσμον πού γυρεύκουν
 πού τοὺς ποτιζουν τοὺς νεκρούς νερόν τζαί ζωντανεύκουν.
- 44 Μ' ἔναν της ναί ἐν ἄξια ἐφτὰ ψυσές νά βάλει
 τζαί μὲ ἔναν δι' ἄμα πεί, νᾶν σίλιες νά τέσ φκάλει.
- 45 Ὁ ἔρωτας σου πάνω σου μου χτίζει τζαί θεμελιώννει
 τζαί τὸ λαμπρόν, πού μοῦβαλες, μὲ σβύννει, μὲ τελιώννει.
- 46 Τοῦν τὸ λαμπρόν, πού μοῦβαλες, ἀντί νά σβύσει ἴλώννει
 κόφκει κρεμμούς, τζαί πελεκᾶ πέτρες, τζαί θεμελλιώννει.
- 47 Σγιάν μέραν τοῦ καλοτζαιρκοῦ ποῦν τοῦ νεροῦ καμένη
 ἔτσ' ἔνι τζ' ἡ καρτούλλα μου γιὰ σέναν διψασμένη.
- 48 Ἐγὼ διψῶ την σὰδ διψᾶ ἡ γῆ τὰ πρωτοβρόσια
 μᾶντα νά πείς πού βρέθουνται στήσ στράταμ μας ἀντρόσια.
- 49 Ὅσ' ἄσπρα ἔσ' ὁ οὐρανός βάρμε νά τὰ μετρήσω
 νά ππέσω στολ λοαρκασμόν, πέρκει σ' ἄλησημονήσω.
- 50 Ἄν ρέξει ὠρα τζ' ἐσ σέ δῶ, τζ' ἄδ δέσ σέ δῶ μὲ πόψε,
 ἄδ δέσ σέ δῶ μὲ τὸ πρῶιν, τὸ μίζαρόμ μου κόψε
- 51 Ἄντάν νά τῆς ἀθθυηθῶ μέσ' ἡ καρκιά μου κρούζει
 σάν τήφ φωθκιάν τήλ λιπαρήν πού φκάλλει μαῶρημ μουζην.
- 52 Σηκώννω πέτραν βρίσκω την, πίννω νερόν θωρω την,
 τῆμ μιάν στιγμὴν νά μὲν τῆδ δῶ, τῆν ἄλλην πεθυμῶ την.
- 53 Τζοιμοῦμαι, ὄραματίζομαι, ξυπνῶ, στον νοῦμ μου σ' ἔχω
 φαίνεσταί μου πῶς σέ φιλῶ τζ' ἀγκαλιασμένην σ' ἔχω.
- 54 Ν' ἀννοιξουν τὸμ Παρξεισον τζαί να μοῦ ποῦν ἐμπά' σσω
 τζαί νά βρεθῶ στ' ἀγκάλια της, βάλλαχι, ἐν τaráσσω.
- 55 Πέ μου πκοιὸς αὐτοκράτορας ρίζει τογ κόσμον οὔλλον
 τζ' ἄν ἔρκεσαι στ' ἀγκάλια μου νά σῶν τὸμ πκιάσω δοῦλλον.
- 56 Τ' ἀμάθκια της ἐμ μάθκια μου, τὰ σείλη της δικά μου.
 τὸ σάλιον τοῦ στομάτου της ἔνι ἡ τζοιωνιά μου.

- 57 Ἄντ'ὸδ δικλήσω νά τήδ δώ, τὸ δεῖν τῆς χαμηλώννει
τζ' εὐτύς ἀθκεῖσάν τήρ ροθκιάν τζαῖ μὲν ποδὰ πληγώννει.
- 58 Μὲς τοὺς πολλοὺς μέμ με θωρεῖς, τὸ δεῖσ σου κάμνε ζάφτιν
τζ' ἔσει ψυσές ὄζουλιαρκές τζαῖ πκιάνουμ μος εἰς τ' ἄχτιν.
- 59 Ἐμεῖς τὰ θεοὺ ἀγαπκιούμαστε τζ' ἀπού ζουλεύκει ἄς σκάσει,
τῆς ἀροδάφιας τὸ ζουμίν ἄς πκιεῖ νά τοῦ περάσει.
- 60 Τζ' ὅταν ἀγαπηθήκαμεν οἱ τόποι ἐν μ' ἐσώνναν
τζ' ἐφίλουν τὴν τζ' ἐφίλαμ με τζαῖ τὰ ψουμιά γλυτώνναν.
- 61 Ἐφές ἡ νύχτα σιόνιζεν τζαῖ τὰ πουλιὰ μαρκῶσαν
τζ' ἐγιώ μὲ τὴν ἀγάπημ μου κρυάδαν ἐν ἐννοιῶσα.
- 62 Νύχτα 'τουν πκοιός μᾶς ἔνωσεν; αὐκὴ 'τουν πκοιός μᾶς εἶεν;
'Ἡ νύχτα τῶπεν τῆς αὐκῆς τζαῖ ἡ αὐκὴ 'πεν τοῦ νέφου,
τὸ νέφος τὸ ψυχάλλισεν, στήν ἄκρην τοῦ τζουμάτου,
τὸ τζῶμμαν τῶπεν τοῦ κουπκιου τζαῖ τὸ κουπίν τοῦ ναύτη
τζ' ὁ ναύτης τὸ τραοῦδησεν πᾶς σὲ ψηλόγ κατάρτιν
τζ' ὁ κόσμος τὸ γεμῶστηκεμ πῶς σ' ἀγαπῶ, χανάππιν.
- 63 Ποβούρου πού τὴν ἔβαλα ἄν εἶεν τὴν ἐφτάσω
οὐλλοι ἐκάμνασ σήκωσην τζ' ἐγιώ 'σεν νά πασκάσω.
- 64 Τζ' ἐν νά τῆς βάλω τῆφ φωνήν τζ' ὀπου τζ' ἄν ἐν ν' ἀκούσει
νᾶρτει νά δώσει πάνω μου σάν τὸ λαμπρόν νά κρούσει.
- 65 Σάν τὸ νερόν τὸ τρεξιμιόν, ἔτσι νά τρέξ' ὁ νοῦς σου,
νά τρέξεις νᾶρτεις ἔσσω μου, κρυφὰ πού τοὺς γονιούς σου.
- 66 Νᾶτουν ὀπου νά γίνετουν, τζαῖ νᾶτουν ὀπου νᾶτουν
νᾶγυρνεν μέσ στ' ἀγκάλια μου τὴν νύχταν νά τζοιμάτουν.
- 67 Νᾶμουν ἀντίν τῆς βούφας σου μακούτζιν τῶσ σερκῶσ σου
νά μ' ἐπαιρνες νά μ' ἔφερνες στήδ δίπλην τῶβ βυζιῶσ σου.
- 68 Θεέ μου, τζαῖ νά μπόρεσα τζ' ἄς ἐν τζαῖ σι' ὄραμά μου
μέσ στὰ σιανάτα σιτήθη τῆς νά γράψω τ' ὄνομά μου
- 69 Τὰ θεκοὺ βυζιά τοῦ κόρφου σου, πῶν ἄσπρα σάν τὸ ρύζι,
καληῶρα τοῦ πού τὰ κρατεῖ τζαῖ πού τὰ σιουμαλίζει
τζ' ὄσοι τὰ δοῦν νά τρέμουςιν, λάωμαν τοὺς γυρίζει.
- 70 Πρωῖν, τὸ χάραμαν τοῦ φοῦ, πασάιννω στὸ ζευκάριν
ὁ τζύρης τῆς γιά νά μὲ δεῖ,
«ἔδ δουλευτής, ἰβρέ», νά πεῖ,
γαμπρόν του νά μὲ πάρει.
Τζ' ἄμα τὴμ πάρω τζ' ὕστερα ἐν τζαῖ ταρασσω πόσσω
τζ' ἄς τὸν τζύρην νά λαλεῖ
«ἄνου νά ζέξεις, ρέ Γιαννη,
τζ' ὁ ἥλιος ἔμπην ὄσσω.»
- 71 Π' ἀφίς ἤμουν τριῶχ χροῖων τζ' ἄρτζεψα τζαῖ παρπάτου
ὀπου παθκιές τῶν ὁμορφων ἔθκιάλεα τζ' ἐπάτου.
- 72 Γιατ' ἀγαπῶ τὲς ὁμορφες, οἱ ἄνοστες μισοῦμ με,
νά μ' εὔρουσιν εἰς τὸγ κρεμμόν, κουντοῦμ με τζαῖ κρεμμοῦμ με.
- 73 Παρὰ νά πάρω ἄνοστην ἀνῦπαντρος μεινίσκω
τζ' ἄμα πεθάν' ἡ μάννα μου ζουμῶννω τζαῖ πλυννίσκω.

- 74 "Αθθρωπος πῶν ἀγάπησε πέντε τζαί δέκα τόπους
 ἐλ λοαρκάζει" ἄθθρωπος στήμ μέσην τοὺς ἀθθρώπους.
 75 'Ο ἄθθρωπος, πῶν ἀγαπᾷ, νὰ τρώει μέλιν τζαί γάλαν
 μοιάζει μὲ τζεϊνον τὸ χτηνόμ πῶσει τ' ἀφκιά μεγάλα.
 76 "Αθθρωπος παρὰ νὰ γερνᾷ κάλλιον νὰ πεθανίσκει
 γιαιτ' ἄγ γελάσει τζαί καμμιάς τὸ τάτιν ἐν τὸ βρίσκει.
 77 'Οπῶβρεις γέρον κρέμμα τον τζαί ρκάν φαράντζιζέ την
 τζ' ὀπῶβρεις τζαί τήν ὀμορφήν κάτσε κολάτζευκέ την.
 78 'Αλλοίμονον ὁ καὺμένος, τί ἐκατάλαβα ;
 γιὰ 'να φιλιμ πού πήρα ἐν ἐμετάλαβα.

(ἔχει συνέχεια)

A. ΚΛΟΚΚΑΡΗΣ

Η ΖΩΗ ΕΝΟΣ ΑΛΛΟΥ

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

'Απόψε δὲν κοιμήθηκα καθόλου. "Ἦθελα νὰ ἐξακολουθήσω τὴ δουλειά μου στὴ βιβλιοθήκη μὰ δὲν μπόρεσα. "Ὅλο ἔμπαινε στὴ μέση ἡ σκέψη τοῦ ἀρχοντοζητιάνου ἐνῶ ἡ βόχα τῶν κουρελιῶν του μοῦ κτυποῦσε τὴ μύτη. Γίναμε τρεῖς. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια πῶς γίναμε τρεῖς. 'Ο τσαγκάρης, ἐγὼ καὶ ὁ ζητιάνος. Μπορεῖ νᾶναι κι' ἄλλοι. Πρὶν κάμω τίποτα πρέπει ἐξάπαντος νὰ ἐξετάσω ἂν εἶναι κι' ἄλλοι. Νὰ ἐξετάσω πολλοὺς ἀνθρώπους νὰ δοῦμε τί λένε. "Ἄν νομίζουν κι' αὐτοὶ πῶς κατάγονται ἀπὸ ἄρχοντες ἢ ἂν νοιώθουν ξεπεσμένοι. Πρέπει νὰ τοὺς καλοπιιάσω νὰ μοῦ ποῦν καταλεπτῶς τὴν ἀλήθεια. "Ἀρχισα λοιπὸν νὰ ἐξετάζω ἀνθρώπους.

—Μῆτσο, πές μου. (Μῆτσο εἶναι τὸ εὐγενικὸ καὶ καλοντυμένο γκαρσόνι τῆς λέσχης).

—Εἶμαι κακορίζικος. Δὲν ἤμουνα ἐγὼ γιὰ ὑπηρετής. 'Ἡ οἰκογένειά μου ἦταν πρῶτης...

Τὸ βράδυ εἶχαμε τιμητικὸ γεῦμα στὸ διευθυντὴ τῆς ὀρχήστρας ποῦφθασε μὲ τὸ μελόδραμα ἀπ' τὴν Εὐρώπη. "Ἐνας ὠραιότατος ψηλόλιγνος κύριος μὲ κάτασπρα μαλλιά κι' ὀλόμαυρα μάτια.

—Τοὺς θαυμασμούς μου μαέστρο...

Μόνον ἀργὰ ἀφοῦ ἤπιαμε μαζὺ πολλὰ ποτηράκια ἀποφάσισε νὰ μοῦ μπιστευτεῖ κι' αὐτὸς πῶς πήγαινε γιὰ μουσικοσυνθέτης καὶ κατάντησε νὰ γυρίζει μὲ τοὺς θεατρίνους τὸν κόσμον. 'Ἡ γενιὰ του λέει ἦταν γεμάτη μουσικούς μὲ ταλέντο. 'Ολάκερη δυναστεία ποὺ χάνεται μέσα στὰ χρόνια. 'Ο πρῶτος λέει ἦταν βοσκὸς κι' ἔπαιζε μὲ τὸν Πᾶνα φλογέρα στὰ ὄρη. «Παναπεῖ, ἕνας θρόλος τὸ λέει», γέλασε ὁ μαέστρος καὶ λαμούριζαν τὰ μάτια του σὰν κατέβαζε μονορρούφι τὸ τελευταῖο κονιάκ.

Σηκώθηκα σήμερα μὲ σκοπὸ νὰ ἐξετάσω τὸ γιατρό, μὰ χάλασε τ' αὐτοκίνητο καὶ πέρασα τὴ μέρα μου στὸ μηχανουργεῖο. Δὲν ἔχασα

ὅμως καιρό. Τό μηχανηκάκι πού τῶφτιαξε μέ τά πολλά μου μολόγησε πῶς ἦταν πλουσιόπαιδο ξεπεσμένο. Πήγαινε λέει γιά... ἔφευρέτης! Μά δέ θέλησε ὁ θεός. Ὁρφάνεψε... Ἦταν καταμουτζουρωμένο ἀπ' τήν κορφή ὡς τά νύχια, μά πάνω ἀπ' ὅλη αὐτή τή λύγδα, φέγγανε τά πυροξάνθα μαλλιά του πάντα πολύ γυαλιστά καί καλοχτενισμένα. Ἐξέτασα πολλούς ἀνθρώπους. Δέ χρειάζουμαι ἄλλους. Ὅλοι τά ἴδια λένε. Ρώτησα δασκάλους: ἦσαν ἰδεολόγοι πού ἡ τριβή τοῦς δάμασε. Ρώτησα ἓνα φτωχοπαῖδι πού τό εὐνόησε ἡ τύχη κι' ἔγινε σπουδαῖος δικηγόρος. Μά κι' αὐτός δέν εἶναι εὐχαριστημένος. Πήγαινε λέει γιά συγγραφέας μά αἱ περιστάσεις δέν τό θέλησαν, ἄν τό θέλανε... Ρώτησα καί συγγραφεῖς. Αὐτοί πήγαιναν γιά πρωτοπόροι ἰδεοπλάστες. Εἶχαν γραμμένη ἀπ' τό θεό τή χάρη. Μά τί νά γίνει; Ὁ κόσμος δέν τοῦς καταλαβαίνει. Κανένας δέν εἶναι εὐχαριστημένος. Κανένας στή θέση του. Ὅλοι φαντάζουν στόν ἑαυτό τοῦς ξεπεσμένοι. Ἄλλος ἀπό πιό ψηλά, ἄλλος ἀπό πιό χαμηλά. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀπ' τόν καιρό τοῦ Ἀδάμ, θρέφουν στά σωθικά τοῦς τή νοσταλγία τοῦ χαμένου παραδείσου κι' ὕστερα ζοῦν μασώντας τήν πίκρα τοῦ ξεπεσοῦ τοῦς. Ὅλοι νοιώθουν ἐκπτατοί σέ τοῦτο τόν κόσμο ἀπό κάποιο βασιλῆιο πού δικαιοματικά τοῦς ἀνήκει. Ἐτσι καί ὁ υἱός τοῦ ξυλουργοῦ τῆς Ναζαρέτ πού ἔχει τόν Βασιλέα τῶν Οὐρανῶν πατέρα. Νά πού δέν εἶναι μόνο ὁ τσαγκάρης.

Τό κεφάλι μου πάει νά σπάσει. Δέν μπορεῖ νά τά βάλει ὅλα ὁ νοῦς μου. Δέν πῆγα ἀπόψε στή λέσχη. Ἡ Μαρία φέρνοντας μου τό дуόσο μου μέ καταλαβε ἀμέσως.

— Τί ἔχεις κύριέ μου; δέν μπορεῖς ἀπόψε;

Τί καλή ποῦναι ἡ Μαρία.

— Πόσα χρόνια, Μαρία, δουλεύεις κοντά μας;

Τριανταπέντε ὀλάκερα χρόνια! Σωστά ἀπ' τή μέρα πού γεννήθηκα. Τριανταπέντε χρόνια καί νά μὴ προσέξω ποτέ τί εὐγενικία ποῦναι ἡ μορφή της.

— Κάθησε Μαρία. Φαινόταν τόσο κουρασμένη. Παραξενεύτηκε καί δέ θέλησε νά καθήσει.

— Κάθησε, ἐπέμενα καί τῆς ἔδειξα τήν πέτσινη πολυθρόνα. Φαίνεσαι κουρασμένη....

Συγκινήθηκε ἡ γρηά.

— Τί ἔχεις;

— Βάσανα, παιδί μου, βάσανα.

Τήν κατάφερα νά καθήσει καί νά μιλήσει. Ὅσοσο ἐγώ στεκόμουν ὀρθίος μπροστά της καί μιᾶ σκέψη δούλευε σά σκουλήκι τό νοῦ μου. Στό τέλος τῆς τῶπα:

— Πῶς κατάντησες ὑπηρετρία, Μαρία;

— Μὴν τά ρωτᾶς γυιέ μου. Μὴν τά ρωτᾶς.... Ἐγώ πού μέ βλέπετε εἶχα κτῆμα. Εἶμαι ἀπό γενηά καλή, ξακουστή, μέ τῶνομα. Μὴ βλέπετε τώρα....

—Ξέρω, ξέρω.

—Τὰ κάστρα τῶν παππούδων μου στέκουν ἀκόμα ἐρείπια κοντὰ στὸ χωριό μου. Ξύζεις ἐκεῖ γύρω τὸ χῶμα κι' εἶναι γεμᾶτο χρυσάφι.

—Ξέρω...

—Καθόλου παράξενο ἂν καλοεξετάσεις νᾶμαι κι' ἀπὸ βασιλικὸ σῖμα.

—Ξέρω.

“Ἀπλῶσα τὸ χέρι νὰ τὴ βοηθήσω νὰ σηκωθεῖ ἀπ' τὴ βαθιὰ πολυθρόνα κι' ἔρριξα ἀστόχαστα τ' ἀνθογαλί. Σὲ λίγο ἡ φτωχιά Μαρία σερνόταν στὰ πόδια μου καὶ μάζευε σπασμένα γυαλιὰ καὶ σκόρπια λουλούδια. Ἡ σκιά μου, πελώρια, τὴν πλάκωνε, ἔφτανε τὸν τοῖχο κι' ἀνέβαινε ψηλὰ στὸ ταβάνι.

II

“Ἐμαθα ἀρκετά. Ἄλλη φορὰ θὰ ξεκαθαρίσω ὅσα μένουν. Τώρα μπορῶ νὰ γράψω ἡσυχος τὴν ἱστορία τοῦ φτωχοῦ μου τοῦ φίλου χωρὶς νὰ νεκατέψω κανένα.

Μιλούσαμε πιά σὺν ἴσος μὲ ἴσο. Δὲν κρυβόμουν ἀπ' τὸν κόσμον. Δὲ στενοχωριόμουν ἂν μ' ἔβλεπε κανένας νὰ κάθουμαι στὸ φτωχομάγαζο του. Γι' αὐτὸ καὶ κείνος ἕνα βράδυ, τὴν ὥρα πού σηκώθηκα νὰ φύγω, πήρε θάρρος καὶ μ' ἐμπόδισε.

—Στάσου! Μοῦ εἶπε. Ἦρθε ἡ ὥρα νὰ μάθεις ἐκεῖνο πού δὲν ξέρει κανένας. Τί γίνεται κάθε νύκτα δῶ μέσα.

Ἀπόρησα καὶ φοβήθηκα λιγάκι, ἄς τὸ πῶ. “Ὅπως καὶ νᾶναι ἤξαιρα πὼς εἶχα νὰ κάνω μὲ παράξενο πλάσμα. Ὡστόσο ἐκεῖνος μὲ σακατεμένες κινήσεις ἔκλεινε βιαστικὰ τὴν πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ, τὴ στερέωσε ἀπὸ μέσα, κατέβασε καὶ τὸ φῶς τῆς λαμπίτσας πού κάπνιζε.

—Στάσου ἐκεῖ στὸ παράθυρο καὶ κύταζε ἔξω ἴσαμε πού νὰ σοῦ πῶ νὰ γυρίσεις.

Θαρρῶ πὼς ἐκείνη τὴν ὥρα κτυποῦσε δυνατὰ ἡ καρδιά μου.

—... γιατί, τοῦπα, γιατί θέλεις νὰ πεις σὲ μένα τὸ μυστικὸ σου;

—Γιατί ἐσὺ δὲ λογαριάζεις σὺν τοὺς ἄλλους. Ἄντε στάσου ἐκεῖ πού σοῦ λέω, ξανάπε ἀπότομα, καὶ μὴ γυρίσεις ἂν δὲ σοῦ πῶ.

Πῆγα κι ἀκούμπησα τὸ μέτωπο στὰ σίδερα τοῦ φεγγίτη ποῦδινε ἀπὸ τὸ πισωμάγαζο μέσα σ' ἕνα κῆπο. Ἀμέσως ἡ δροσεράδα τῆς νύκτας καὶ τὸ αἰγόκλημα μὲ τὴν ἀγαπημένη μυρωδιά του μὲ κάνανε νάνασάνω. Εἶχα ὁμως πάντα ἀνησυχία. Τί νὰ σκάρωνε ὁ παλαβὸς πίσω ἀπ' τὴ ράχη μου; Στὴν ἀρχὴ δοκίμασα νὰ τὸν προσέχω μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ. Ἐπειτα ἠσύχασα γιατί ἀντελήφθηκα πὼς κατέβαζε ἕνα ἕνα τοὺς βασιλιάδες του ἀπ' τὸν τοῖχο. Ἐβγαζε μ' ἕνα σουγιαδάκι τίς τέσσερις καρφοβελόνες ἀπ' τίς γωνιές, τοὺς τύλιγε μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια καὶ τοὺς στίβαζε πάνω στὸ παγκάκι Ἄργοῦσε τόσο πού στὸ τέλος ὁ νοῦς μου δόθηκε ὅλος στὸν κῆπο τῆς Λόρυ καὶ γέμισε φῶς χρῶμα χαρά. Γιατί ἀλήθεια τὸ μαγαζάκι μὲ τέσσερα πέντε ἄλλα μονόπατα ἐμπορικάκια

κάνανε τή μιὰ μεριά τοῦ κήπου τοῦ ταγματάρχη. Δὲν τόχα ποτὲ στοχαστεῖ, γιατί ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ὁ τοίχος ἦταν ὄλος ντυμένος αἰγόκλημα πού σ' ἀνάσταινε ἀπ' τὴν εὐωδία ὅταν ἀνθοῦσε. Κι ἂν δὲν ἦταν ἀνθισμένο, κάποιος ἄλλο λουλούδι μοσκοβόλαγε πάντα. Τριαντάφυλλο ἢ κρίνο ἢ βιόλα. Φυτεμένα ἀγκαλιές ἀγκαλιές πλάι στοὺς τοίχους... Στὴ μέση ξυρισμένο γρασίδι. Πόσο καιρὸ ἔχει νὰ πατήσω στὸν κήπο... Σωστά ἀπ' ὅταν ἔφυγε ἡ Λόρυ. Πάντα ἀπ' τοὺς πρώτους καλεσμένους... Ἐκεῖ στὸ γρασίδι πέραμε τσάι καὶ στεφάνι τριγύρω ὁ λουλουδισμένος κήπος. "Ἀχ, τί δροσιά... "Ἀχ, τί χαρά... Καὶ πάλι προτιμοῦσα τὰ γλυκὰ βράδια μὲ τὴν οἰκογένεια μονάχη... ὁ ταγματάρχης τόσο σωματώδης τόσο... γι' αὐτὸ καὶ δὲ φοβόταν καμμιά παράταξη ἀπὸ μπουκάλια τῆς μύρας, κι ἡ ἀσήμαντη κι ἐνοχλητικὴ του γυναίκα καὶ ἡ θεία Λίλιαν, ἡ γρηῃ θεία Λίλιαν, μὲ τὸ δροσερὸ πρόσωπο καὶ τὰ κάτασπρα μαλλιά πού δὲ μιλοῦσε ποτὲ σὲ κανένα καὶ σ' ὄλους χαμογελοῦσε καὶ φρόντιζε μὲ τὰ γέρια χέρια τῆς ὄλο ἐκεῖνο τὸ λουλουδόκοσμο, κι ἔπειτα ἡ Λόρυ πού τῆς ἔμοιαζε τόσο. Ἡ χαριτωμένη ἀνέρα ἡ Λόρυ. Βέβαια προτιμοῦσα σὰν τὴν πετύχαινα μονάχη τὴ Λόρυ. Ποιὸς θὰ τόλεγε πῶς ἔτσι ξαφνικά θὰ μᾶς ἔφευγε ἡ γλυκεῖά μας μικρούλα. Ξεκούραση ἦταν ἡ χαρωπὴ θωριά τῆς. Ἀνάλαφρη γλυστρουσε πάνω στὸ δροσερὸ χορτάρι σὰν ντυμένη ὄλη μὲ βέλα. "Ὅτι καὶ νᾶβαζε πάνω τῆς φάνταζε σὰν ἀέρινο βέλο. Ταιριαστά τὴν ἔλεγα κι ἐγὼ νεραϊδούλα τοῦ κήπου, ψυχούλα τῶν λουλουδιῶν, σουλφίδα. Καὶ πῶς καμάρωνε καὶ πῶς γελοῦσε. Περάσανε τὰ χρόνια. Λὲς ἀκόμα χτὲς τὴ γνώρισα παιδούλα, ὄλη ζωηράδα καὶ χάρη, μὲς στὰ ξανθὰ τῆς νιάτα, ντυμένη τὴ μοσκοβολιά τῶν λουλουδιῶν καὶ τὸ φῶς τῶν μαλιῶν τῆς. Ποιὸς τὴν χαίρεται τώρα...

—Γύρνα καὶ κύττα, ἄκουσα μονομιᾶς βαθεῖα πνιχτὰ τὴ φωνὴ τοῦ τσαγκάρη μὲς' σι' αὐτιά μου. Ἀρπάχτηκα. Τὸν εἶχα ξεχάσει. Σὰ γύρισα στεκόταν στὴ μέση τοῦ μαγαζιοῦ μὲ σατανικὴ ὄψη. Τὸ πρόσωπο γῦψος, τὰ μάτια ὄλο σπίθες κι ἓνα γέλιο σὰ σπασμὸς πηγμένος σὲ ἀμέτρητες σοῦρες ἀπ' τὴ γωνιά τῶν χειλιῶν ὡς τ' αὐτιά.

—Ἐ, δὲ βλέπεις τίποτα;

—Δὲ βλέπω... ὄχι...

—Μὴ κυττᾶς ἔμένα. Κύττα τοὺς τοίχους.

Κύταξα τοὺς τοίχους καὶ κόπηκε ἡ πνοή μου.

—Ἡ Λόρυ! Εἶναι ἡ Λόρυ... Ἀγαποῦσες τὴ Λόρυ...

Ἡ ἀπάντησή μὲ βρῆκε κατάστηθα.

—Κι αὐτὴ ἀγαποῦσε ἔσένα.

Σταθήκαμε μιὰ στιγμή μὲ τὰ μάτια στὰ μάτια. Ἐπειτα τραβήχτηκα σιγὰ σιγὰ μὲ τοὺς ἄρμους λυμένους. "Ἐνοιῶθα σὰν ἐκεῖνο πού βρῖσκεται μπροστὰ σὲ σηκωμένο μαχαίρι.

—Στέκεις, μοῦπε σὲ λίγο μὲ ἀπογοήτευση, στέκεις καὶ δὲν κυτᾶς τὴ Λόρυ...

Τὸν κύταξα ἐκεῖνο. Τὰ μάτια του γέμισαν σιγὰ σιγὰ δάκρυα.

—Δὲν αἰσθάνουμαι καλὰ ἀπόψε, τοῦπα καὶ κάθισα στὸ σκαμνὶ κοντὰ στὸ παγκάκι. Ἔχεις πολὺ κλειστά καὶ μὲ πείραξε ὁ καινὸς τῆς λάμπας.

—Ἀλήθεια, εἶσαι πολὺ χλωμός. Νὰ διῆς τὸν καθρέφτη. Ἔσκυψε καὶ κείνος κοντὰ μου γιὰ νὰ μὲ δεῖ καλλίτερα καὶ τότε παρατήρησα ἐκεῖνο ποῦ δὲν εἶχα δεῖ ποτέ. Μοιάζαμε σὰν ἀδέρφια. Μοιάζαμε. Τὰ μαλλιά μας προχωρούσαν χαμηλὰ πλάι στ' αὐτιά, τὸ μουστάκι ξυρισμένο, τὰ μαῦρα μάτια, τὸ χλωμὸ πρόσωπο, τὸ μακρουλὸ κεφάλι. Ὅλα. Μοιάζαμε σὰ δυὸ σταγόνες νερό.

—Ἄφησε με... Ἄφησε με νὰ φύγω, τοῦ εἶπα πνιγμένος.

—Μὰ δὲν εἶδες τῆ Λόρυ.

Γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσω στάθηκα μιὰ στιγμή καὶ κύταξα τοὺς τοίχους. Ἦσαν γεμάτοι εἰκόνες τῆς Λόρυ. Κάθε βασιλιάς ἔκρυβε ἀπὸ δυὸ καὶ τρεῖς ἴδιες. Ἦσαν ὅλες ἀποκόμματα ἀπὸ ἐφημερίδες. Ἡ Λόρυ στὸ χορὸ τῆς πρεσβείας στ' ἄσπρα ντυμένη. Ἡ Λόρυ σὰν πεταλούδα στὴ φιλανθρωπικὴ γιορτῆ. Ἡ Λόρυ μὲ τὸ ταγεράκι τῆς στὸν ἔρανο τῆς κόκκινης παπαρούνας. Ἡ Λόρυ στοὺς ἀγῶνες μὲ τὸ λουτρικὸ τῆς. Σ' αὐτὲς εἶχε συμπληρώσει μὲ τὸ μολύβι τὶς γραμμὲς ποὺ λειπανε, κι ἔτσι ἡ κοπελίτσα στεκόταν ὀλόγδυτη μπροστὰ του.

—Σ' ἀρέσουν;

—Πολύ. Τώρα ἄφησε με νὰ φύγω.

—Κάθε βράδυ αὐτὸ γίνεται. Τὶς ξεσκεπάζω, καὶ τὴν αὐγὴ τὶς σκεπάζω, εἶπε τρέμοντας ἀπὸ συγκίνηση, καὶ τὰ μάτια του γέμισαν γλύκα.

Τώρα ἐξηγούνταν πὰ ὅλα. Ὁ τσαγκάρης ἀγαποῦσε τὴ Λόρυ. Φαντάστηκε ὁ λωλός, πὼς αὐτὴ ἀγαπᾷ ἐμένα καὶ προσπάθησε νὰ μοῦ μοιάσει. Ἔκοψε τὰ μαλλιά του σὰν τὰ δικά μου, ξύρισε τὸ μουστάκι του, δὲν τὸ εἶχα ποτέ προσέξει ἀλλὰ καὶ τὸ παλτό του εἶχε τὴν ἴδια κόψη τοῦ δικοῦ μου, κι ἐγὼ κρατοῦσα πάντοτε πέτσινα γάντια στὸ χέρι.

—Γιατί φορᾷς τὴν τραγιάσκα; τὸν ρώτησα τὴν πρώτη φορὰ ποῦ τὸν εἶδα.

—Γιατί εἶμαι ἐργάτης, εἶπε μὲ περηφάνεια. Δὲν ἤθελε νὰ προδώσει καὶ τοὺς φίλους του τοὺς ἐργάτες. Τώρα ὅμως ἀπόφευγα νὰ πηγαίνω στὸ μαγαζί του. Αἰσθανόμουνα μιὰν ἀνεξήγητη στενοχώρια. Αὐτὸς ὅμως τώρα λαχταροῦσε πρὸ πολὺ τὴ συντροφιά μου. Εἶχε κουβαλήσει καὶ μιὰ ψάθινη πολυθρόνισα ἀπ' αὐτὲς ποὺ ἔχει στοὺς κήπους, ἐπίτηδες γιὰ μένα.

—Γιὰ νὰ μὴ κουράζεσαι στὸ σκαμνί. Ἐσὺ δὲν εἶσαι μαθημένος, δικαιολογήθηκε σχεδὸν μὲ τρυφερότητα. Μοῦδείχνει μιὰ συγκινητικὴ προθυμία. Μόλις ἐμπαινα ἔπρεπε ἀμέσως νὰ σηκωθεῖ στὸ πόδι. Σκοτωνότανε νὰ συγυρίσει γύρω μου ὅτι μποροῦσε καὶ προσπα-

θοῦσε νά ξεμπερδέψει ὅσο πιό γρήγορα τοὺς πελάτες. Μόλις βρισκόμαστε μονάχοι πετοῦσε ἓνα λόγο γιὰ τὴ Λόρυ, ἔτσι τάχατες στὴν τύχη ἢ σάν νά ἔξακολουθοῦσε ἀρχισμένη ὁμιλία.

— Τὴ σχετιζόσουνα; Τὸν ρώτησα μιὰ μέρα. Μὲ κύταξε μὲ ἀπορία.

— Ὄχι. Τὴν ἔβλεπα, καὶ μοῦδεixe μὲ τὸ χέρι τὸ φεγγίτη στό πτωμάγαζο ὅπου εἶχε καὶ τὸ κρεββατάκι του κι ὅλο τὸ φτωχὸ οἰκοκυριό του.

— Σᾶς ἔβλεπα. Καθόσαστε οἱ δυὸ σας καὶ κουβεντιάzaτε ὧρες ἢ πίνατε τσάι, εἶπε καὶ κατέβησε ντροπιασμένος τὰ μάτια. Ἄνατρίχιασα... Μᾶς ἔβλεπε κι ἅμα ἐγὼ νόμιζα πῶς δὲ μᾶς βλέπει κανένας. Δυὸ μάτια φλογερά, τρελλοῦ ἐρωτευμένου μάτια μᾶς παραμόνευαν μέσα ἀπὸ τὸν ἄνθινο τοῖχο.

— Ἐχει πολὺ ἄσπρα χέρια...

— Ναί, ἔχει ἄσπρα χέρια.

Πολλές φορές τάχα φιλήσει τὰ χεράκια της. Μοιάzανε σάν πεταλοῦδες. Καμμιά φορά φτερούγιζαν τόσο κοντὰ μου ποῦ τ' ἄρπαζα καὶ τὰ φιλοῦσα «σάν στίς μεγάλες κυρίες» κι ἐκείνη κοκκίνιζε καὶ γελοῦσε. Τὴν ἴδια ὥρα ἔλυωνε τοῦ φτωχοῦ ἢ καρδιά...

— Τῆς φάνταξε ὁ ἄλλος κι ὁμως ἐσένα ἀγαποῦσε.

— Μ' ἀγαποῦσε;

— Τάχα δὲν τὸ ξαίρεις; Ναί, σάγαποῦσε. Μόλις ξεπρόβαλλες, ἔτρεχε πίσω ἀπ' τὴ λατάνια νά χτενίσει τὰ μαλλάκια της. Ἄπ' τὴ χαρά της δὲν πατοῦσε τὸ χῶμα. Μόνο ἐσένα ἔβλεπε, κανένα ἄλλο. Γινόταν πουλάκι μπροστά σου. Ἄμα ἔφευγες, καθόταν μονάχη συλλογισμένη στὸν κῆπο. Τὴ νύκτα... ἔλα νά δεῖς.

Μὲ ἄρπαξε ἀπ' τὸ χέρι καὶ μὲ τράβηξε κοντὰ στό φεγγίτη.

— Βλέπεις ἐκείνη τὴν τριανταφυλλιά πού σκαλώνει στὸν τοῖχο;

— Ὦ, τὴν ἤξερα τὴν τριανταφυλλιά ἐκείνη. Ἦταν τὸ καμάρι τοῦ κῆπου. Τὴν χαιρόμουνα πάντα, ὅταν φορτωμένη μπουκέτα μικροσκοπικά κι ὀλόλευκα ρόδα ἦταν ἴδια νυφούλα ντυμένη.

— Νά, κάτω ἀπὸ δαύτη κρυβόταν. Ἐβγαίνει κρυφὰ κρυφὰ, μὲ τὰ νυκτικά της καὶ παραφύλαγε τὰ παράθυρα σου. Κι ἐγὼ πίσω ἀπ' τὸ φεγγίτη ἔβλεπα μὴν τὴν φοβηρίσει κανένας. Ἐφεγγε μὲς στίς ἀναστρες νύκτες, κι ἂν εἶχε φεγγάρι, τότε στό ἀσημένιο τὸ φῶς του ἀνθίζε ἴδια ὀλόδροσο ρόδο... μὲ τὸ ἀχνὸ φόρεμά της... μὲ τὸ χρυσὸ της κεφάλι... Γιατί δὲν τὴν πῆρες ὥσπου ἦταν καιρός; Γιατί δὲν τὴν πῆρες ἐσύ πού μποροῦσε; Νᾶξερες κλάμα πούκανε γιὰ σένα. Κατέβαινε τίς νύκτες στὸν κῆπο κι ἐκλαιγε. Καθόταν, νά ἐδῶ, πίσω ἀπ' τὸν τοῖχο κι ἐκλαιγε. Κι ἐγὼ ἄκουγα τ' ἀναφυλλητά της, κι ἐγώ...

Ξεροκατάπτε, κόμπιασε καὶ στό τέλος μοῦ τῖπε:

— ..ἐκλαιγα, ναί, κι ἐγὼ μαζύ της.

Γυρίσα σίτι μὲ τὸ κεφάλι γεμάτο ἀπ' τοῦ τρελλοῦ τὰ τρελλὰ λόγια. Πῶς ἦταν δυνατό τέτοιο πράμα. Πῶς ἦταν δυνατό νά ἀγαποεῖ ἐμένα ἢ Λόρυ. Πῆγα γραμμὴ στὸν καθρέφτη. Τὸ πρόσωπο

μου ήταν χλωμό, μαραμμένο, γεμάτο ρυτίδες. Τὰ μαύρα μαλλιά μου πίσω ἀπ' τ' αὐτιά ἄρχισαν ν' ἀνοίγουν δυὸ λευκὲς φτεροῦγες σάν πού ἔχει ὁ Ἑομῆς στὸ καπέλλο. Μποροῦσε ν' ἀγαπήσει ἕνα σάν καὶ μένα ἢ παιδούλα ; Κυττάχτηκα προσεκτικά. Τὰ μάτια μου βαθειά, στοχαστικά θλιμμένα ἦσαν γεμάτα ἀνείπωτη γλύκα. Τᾶκλεισα ταραγμένος κι' ἔσκυψα τὸ κεφάλι. "Ὅλα τᾶφερα στὸ νοῦ μου, ὄλα ἕνα ἕνα. Τὸν ἄντρα πού πήρε..." Ὅχι, δὲν ἦταν πιὸ νέος ἀπὸ μένα κι' ἦταν τόσο χοντρός τόσο. Ἰδιος ὁ ταγματάρχης. Ζωντάνεψα χίλια μικροπεριστατικά ἕνα ἕνα. Ναι, μποροῦσε νᾶχει δίκαιο ὁ τσαγκάρης. Καὶ νὰ μὴν τὸ ὑποβιαστώ ποτέ καὶ νὰ μὴν τὸ βάλει ὁ νοῦς μου. Μὰ πῶς νὰ τὸ βάλει ποῦταν ὄλος δοσμένος ἄλλου. Πού ἡ καρδιά μου κτυποῦσε μόνο γιὰ Ἐκείνη, τὴν πολύξερη γυναίκα, τὴ γυναίκα ποῦταν σάν τὸ βαθὺ καὶ ἀτάραχο κῦμα.

— Γιατί λές νὰ προτίμησε... αὐτὸν ἀπὸ μένα ; ρώτησα μιὰ μέρα τὸ φτωχὸ μου τὸ φίλο.

— Δὲν ξέρεις ; Γιατί εἶχε τίτλο. Δὲν ξέρεις πῶς αὐτὸς πού πήρε εἶναι ἕνας κόντης ;

— Ναι, ναι τὸ ξέρω.

— Ποῦ νὰ φανταστεῖ τότε πῶς πίσω ἀπ' τὸν τοῖχο, κοντά της, στεκόταν ὀλόκαιρος πρίγκηπας ;

— Ποῦ νὰ τὸ φανταστεῖ.

— Μὰ τότε δὲν τῶξερα οὔτ' ἐγώ.

— "Α! δὲν τῶξερες ;

— "Ὅχι. Τῶμαθα ἀργότερα. "Ὅταν ἦταν πιά ἀργά.

— Καὶ ποιὸς σοῦ τῶπε ;

— Ποιὸς ;... ποιὸς ;... Κανένας. Τὸ κατάλαβα μονάχος.

Ναι, σκέφτομαι νὰ μὴ τὴ γράψω τὴν ἱστορία τοῦ φτωχοῦ τοῦ τσαγκάρη, γιατί γιὰ νὰ τὴ γράψω πρέπει νὰ νεκατέψω πάρα πολλές ἄλλες ἱστορίες. Τουλάχιστο τὴ δικιά μου ἱστορία καὶ κεινὴ τῆς γλυκειᾶς μου τῆς Λόρυ καὶ τὴν ἱστορία τῆς γυναίκας ποῦναι σάν τὸ βαθὺ καὶ ἀτάραχο κῦμα. Ὁ τσαγκάρης ἀγαπᾶ τὴ Λόρυ, ἡ Λόρυ ἀγαπᾶ ἔμένα, ἐγὼ ἀγαπῶ... καὶ Ἐκείνη, χτὲς μοῦ τῶπε ὁ γιατρός, χτὲς μοῦ τῶπε χωρὶς νὰ ξέρει τί τρέχει. Ἐκείνη ἀγαπάει ἕναν ἄλλο (πρέπει νὰ μάθω ποιὸς εἶναι ὁ ἄλλος). Δὲν ἔχω τώρα καιρὸ νὰ γράψω τὴ μακρὰ κι' ἀνώφελη αὐτὴ ἱστορία (πρέπει νὰ μάθω τὸ κάθε τι γιὰ τὸν ἄλλο). Ἄλυσσιδα, ἄχ! εἶναι ἡ ζωὴ μας, βαρεῖα διπλὴ ἄλυσσιδα καὶ μᾶς σέρνει ὅπως θέλει, μὰ ἄλλοι σὲ κεῖνο πού θὰ τὴ σπάσει καὶ θὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ δαύτη.

— Μαρία, δὲν εἶμαι καλὰ ἀπόψε, καθόλου καλὰ, Μαρία.

— Νὰ σοῦ κάνω ἕνα дуόσμο ;

— Μαρία...

— Στοις ὀρισμούς σου.

— Πές μου ἀγάπησες ποτέ Μαρία ;

Ἄναστενάζει ἡ Μαρία !

— Μὴ λές τίποτα, καλὴ μου. Τὰ ξέρω.

(ἄχ! πρέπει νὰ μάθω γιατί προτιμᾷ τὸν ἄλλο...)

ΙΑΤΡΙΚΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ ΚΥΠΡΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΓΗΤΙΩΝ

Ἡ γητιά, ἀπὸ ἰατρικῆς ἀπόψεως, εἶναι μιὰ ἐπωδὴ, μὲ ἀκατανόητο πολλές φορές περιεχόμενο, ποῦ συνοδεύεται ἀπὸ μαγικὲς πράξεις καὶ κινήσεις καὶ ποῦ χρησιμοποιεῖται πρὸς θεραπεία νόσου ἢ πρόκληση νόσου. Ἡ γητιά αὐτὴ εἶναι γέννημα τῆς πίστεως καθὲ λαοῦ ἀπολίτιστου, ποῦ ζεῖ κοντὰ στὴ φύση, πρὸς τὴν ὑπαρξὴ πνευμάτων—καλῶν ἢ κακῶν—ποῦ ἀνακατεύονται στὶς ὑπθέσεις τῶν ἀνθρώπων. Μὲ τίς γητιές οἱ ἄνθρωποι προσπαθοῦν μὲ κάθε τρόπο, εἴτε φοβερίζοντας εἴτε κολακεύοντας, νὰ ἀποδιώξουν τὰ πνεύματα κί' εἶσι μαζί τους νὰ φύγει καὶ τὸ κακὸ ἢ ἡ ἀσθένεια.

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν γητιῶν, συνδυασμένων μὲ τίς συνακόλουθες τοὺς μαγικὲς πράξεις καὶ κινήσεις, πρὸς θεραπεία τῶν νόσων (μαγικὴ ἰατρικὴ) παρατηρήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους, ὅταν πρωτάρχισε ὁ ἄνθρωπος μιὰ πῖο προχωρημένη πνευματικὴ ζωὴ. Λέμε μιὰ πῖο προχωρημένη πνευματικὴ ζωὴ, γιατί ὁ ἄνθρωπος στὰ πρῶτα τοῦ βήματα πάνω στὴ γῆ θὰ χρησιμοποίησε πρὸς θεραπεία τῶν νόσων τοῦ τὴν πρὸς τὰ βότανα καθοδήγησις τοῦ ἐνστίχτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ ἄμυνας καὶ τὴν παρατηρητικότητά του πάνω στὸν ἐπίσης ἐνστικτώδη τρόπο θεραπείας τῶν ζώων.

Ἔτσι στὶς Ἰνδίες ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους (1800 π.Χ.) οἱ Βραχμᾶνοι ἐξορκίζαν τοὺς θεοὺς πρὸς θεραπεία τῶν νόσων μὲ ὕμνωδες τέτιες ποῦ νὰ θυμίζουν τίς δικές μας σημερινὲς γητιές. Μιὰ τέτια ὕμνωδία εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς: «[?]Ω Πυρετὲ μετὰ τῆς ἀδελφῆς σου Φθίσεως καὶ τοῦ ἀδελφοῦ σου Βηχός, μετοίκησον πρὸς τοὺς ξένους μακρὰν ἀπὸ ἐδῶ!». (Γ. Κ. Πουρναροπούλου, ἡ Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς, Ἀθῆναι 1928, σελ. 23). Ὅμοιους ἐξορκισμοὺς κατὰ τὸν Ρ. Ζαχχίας συναντούσαμε ὡς τὸν περασμένο αἰῶνα στὶς Ἰνδίες. Στὸς ἀρχαίους ἐπίσης μεσοποταμιακοὺς λαοὺς χρησιμοποιόνταν οἱ ἐπωδὲς πρὸς θεραπεία διαφόρων δαιμονικῆς προελεύσεως νόσων σὰν τοῦ Σουάλου (τῆς ἀποχρέμψεως), τοῦ Ἐτιμμου (ψυχικῶν νόσων) κλπ. Μιὰ τέτια ἐπωδὴ εἶναι ἡ ἐξῆς:

«Ἐπίμονος φθίσις, κακὴ φθίσις, φθίσις, ποῦ δὲν ἀφίνεις τὸν ἄνθρωπον, φθίσις, ποῦ δὲν δύναται κανεῖς νὰ σὲ διώξῃ, φθίσις, ποῦ δὲν φεύγεις, κακὴ φθίσις, ἐν ὀνόματι τοῦ οὐρανοῦ σ' ἐξορκίζω, ἐν ὀνόματι τῆς γῆς σ' ἐξορκίζω». (Ἄρ. Κούζη, Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς Ἀθῆναι 1929, σελ. 23). Ἀπὸ τίς ἀμοιβαῖες σχέσεις τοῦ βαβυλωνιακοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἄρχισαν στὴν Αἴγυπτο νὰ μπαίνουν πέρα γιὰ πέρα οἱ ἰδέες τῶν μαγεῶν καὶ ἡ χρησιμοποίη-

ση τῶν ἐξορκισμῶν (Ἄρ. Κούζης). Στὴν εἰσαγωγή π.χ. τοῦ πάπυρου, πού βρῆκε ὁ Ebers, (ὁ πάπυρος αὐτὸς κατὰ τὸν Ebers εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἐρμητικὰ βιβλία) βρίσκεται ἡ ἐξῆς ἐπιπόδη: «Ἐῶ Ἰσιδα, ἐσὺ μεγάλη μάγισσα, θεράπευσέ με, σῶσε με ἀπὸ κάθε κακοποιοῦ καὶ τυφωνικὸ πρᾶγμα, ἀπὸ τῆς δαιμονικῆς καὶ θανάσιμης ἀρρώστιας, ὅπως ἐλευθέρωσες καὶ τὸν γιό σου Ἐῶρο». (Τυφωνικὸ εἶναι τὸ προερχόμενο ἀπὸ τὸν Τυφῶνα ἢ Τυφωνᾶ, σύζυγο τῆς Ταούρι. Πρὸς αὐτὸ ἀπόπεμπαν γιὰ ἐξίλασμό γαϊδουρία).

Τὰ γητέματα ὅμως καὶ οἱ ἐξορκισμοὶ δὲν παρατηρηθῆκαν μόνον στοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Καὶ στοὺς Ἕλληνας φαίνεται νὰ ἦσαν πολὺ διαδεδομένοι. Στὸν Ὅμηρον π.χ. ἀναφέρεται πῶς γιὰ τὸ σταμάτημα τῆς αἰμορραγίας ἐχτὸς ἀπὸ τῆς ἐμπειρικῆς ἀγωγῆς χρησιμοποιόταν καὶ, ἀσφαλῶς ἀνάλογη, ἐπιπόδη:

δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπαοιδῆ δ' αἶμα κελαινὸν ἔσχεθον...

(Ὅμηρον, Ὀδύσεια Γ' 457).

Καὶ ἀργότερα ἀκόμα, παρόλο τὸν ἑλληνικὸ ὀρθολογισμὸ καὶ τὴν θαυμαστὴ ἀνάπτυξη τῆς ἐπιστημονικῆς ἱατρικῆς, οἱ γητιῆς καὶ οἱ ἐξορκισμοὶ ἦταν πολὺ συνηθισμένοι. Στὰ ἀλεξανδρινὰ πρὸ παντὸς χρόνια, πού ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἦρθε σὲ ἐπιμείζια μὲ τὸν ἀνατολικὸ, οἱ γητιῆς ὡς ἀναπόσπαστες τῆς μαγείας, πού τὴν ἐπαγγέλλονταν ἓνα πλήθος ἀτόμων καὶ τῶν δυὸ φύλων (ἀγύρτες, καθαρτές, φαρμακομάντιες κτλ) ἄρχισαν νὰ πολυσυνηθίζονται μὲ κοιτίδα τὴ Θεσσαλία. Στὸν Πλίνιον π.χ. ἀναγράφεται σὲ ἑλληνικὴ γλῶσσα μιὰ ἐπιπόδη πού χρησιμοποιόταν κατὰ τὴν παρασκευὴ καὶ χρῆση ἑνὸς βρῦου πού φύτρωνε πάνω στὸν κοινὸ λίθο:

φεύγετε κανθαρίδες, λύκος ἄγριος αἶμα διώκει.

(Plini Secundi, Naturalis Historiae, ed. Car. Mayhoff, XXVII, 11)

Ἐπίσης ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος καὶ ἄλλοι ἀναφέρουν τὴ χρῆση τότε τῶν ἐξορκισμῶν καὶ τῶν λοιπῶν μαγικῶν πράξεων. Ἀπὸ τὴν ἑλληνιστικὴ Ἑλλάδα μῆκαν οἱ γητιῆς καὶ γενικῶς ἡ μαγεία καὶ στὴ Ρώμη. Ἐχτὸς ἀπὸ τῆς τιμωρίας πού ἀναγράφονται γιὰ τῆς ἐνέργειας αὐτῆς στὴ Δωδεκάδελο, μᾶς δηλώνεται αὐτὸ καὶ ἀπὸ μερικὰ συγγράμματα ὅπως π.χ. τὸ «Περὶ Ἱατρικῶν» τοῦ Marcellus Empiricus. Στὸ βιβλίον αὐτὸ ὑπάρχουν καὶ ἀρκετῆς ἐπιπόδης, πού ἡ σπουδαιότερη τους εἶναι ἡ γητιᾶ κατὰ τῆς κυνάγχης, πού ἀρχίζει ἔτσι: «Prae cantabis, jejuniu jejunum, tenens locum qui erit in cousa digitis tribus,....» Τῆς ἐπιπόδης αὐτῆς, πού ἐξευγενισμένες ὅμως καὶ προσαρμοσμένες πιά πρὸς τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα, τῆς πῆρε καὶ ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία. Στὴν ἐξευγένιση καὶ προσαρμογὴ τῶν ἐπιπόδων αὐτῶν συνέτεινε πολὺ ὁ Ὀριγένης καὶ ἄλλοι ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες. Μὲ τὴν σειρά τους τῆς πῆραν καὶ οἱ Ἀραβες καὶ ὅλος ὁ Μεσαίωνας ὡς τὴν σύγχρονη ἐποχὴ. Σήμερα οἱ ἐπιπόδης αὐτῆς εἶναι διαδεδομένες σὲ ὅλο τὸν κόσμον, στὰ λαϊκὰ στρώματα, μὰ προπαντὸς στοὺς ἀγροτικὸς πληθυσμούς.

Με τὴν σύντομη αὐτὴ ἐξιστόρηση καταφαίνεται πὼς ἡ χρῆσις τῶν γητιῶν εἶναι πανάρχαιη καὶ παγκόσμια, εἶναι μιὰ ἀνάγκη ἀνθρώπινη, ἀνεξαρτήτως ἂν ἐπιδρᾷ ὠφέλιμα ἢ βλαβερὰ μετὰ τὴν ὑποβολὴν καὶ αὐθυποβολήν, χωρὶς νὰ ἐπιφέρει πραγματικὰς ἰάσεις, προπαντὸς, γιὰ κάθε νόσον. Ὡς πανάρχαιη καὶ προπαντὸς παγκόσμια ἀνάγκη, ποῦ ὀφείλεται σὲ αὐτὴ καθεαυτὴ τῆ φύση τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ, ἡ χρῆσις τῆς γητιᾶς ὡς μαγικῆς ἐκδηλώσεως πρὸς θεραπεία συναντᾶται καὶ στὴν Κύπρον. Οἱ γητιῆς αὐτές, ὅπως παντοῦ, πάντοτε συνδυάζονται μετὰ διάφορες ἐμπειρικὰς ἀγωγὰς ἢ φάρμακα, ποῦ σ' αὐτὰ συνήθως ὀφείλεται ἡ ἴασις, μὰ ποῦ ὁ λαὸς τὰ παραγκωνίζει καὶ ἀποδίδει τὴν θεραπευτικὴν δύναμιν στὶς γητιῆς καὶ στὶς συνακόλουθὰς τοὺς μαγικὰς πράξεις καὶ κινήσεις. Οἱ γητιῆς στὴν Κύπρον καλοῦνται συνήθως μετὰ τὴν ἐξῆς ὀνομασίαν: γηδικῆς γητέματα, δεκεβαστικά (ρήματα: γητεύκω, δεκιεβάζω· τὸ τελευταῖον συνήθως γιὰ τὴ λευκὴ μαγεία), κι' ὁ ἐχτελεστής: μάος, μάισσα, στρίγγλα (Ξ. Φαρμακίδης), σιερεπετλής (αὐτοὶ ποῦ γιαιτρεύουν ἰδίως τὶς πληγὰς ἀπὸ ἰοβόλα ζῶα). Γιὰ νὰ γίνῃ ἡ μετάδοσις τῆς μαγικῆς ἱκανότητος πρέπει ὁ μάγος νὰ διδάξῃ τὴν τέχνην σὲ ἐτερόφυλον. Τὸ καθεὶ τῆς μαγείας κρατεῖται μυστικῶς, ὅπως ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα κρατοῦσαν τὰ μυστικὰ τῆς ἱατρικῆς οἱ Ἄσκληπιᾶδες. Ὡς δικαιολογία γι' αὐτὸ φέρνεται τὸ ὅτι γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ μαγεία πρέπει νὰ μείνῃ ἀπολύτως μυστικὴ, ἂν καὶ ὁ βαθύτερος λόγος εἶναι ἀπολύτως συμφερόντολογικὸς. Κατὰ τὴν ἐχτέλεσιν τῆς μαγείας ἄλλοι μάγοι ἐπικαλοῦνται τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους (λευκὴ μαγεία) καὶ ἄλλοι τὰ δαιμονικὰ πνεύματα (μαύρη μαγεία). Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ μεταβαίνουν τὶς σκοτεινὰς νύχτας σὲ ἐρημούς τοποῦς καὶ ἐκεῖ κάμνουν τὸ «κάλεσμαν» δηλ. τὴν πρόσκλησιν καὶ συνεννόησιν μετὰ τὸν διάβολον (Ξ Φαρμακίδου, Κυπριακὴ Λαογραφία, Λεμεσὸς 1938, σελίς 195).

Κάθε γητευτὴς χρησιμοποιεῖ ὠρισμένα σύνεργα (τὰ μαγικὰ νὰ ποῦμε σύνεργα), ποῦ εἶναι διάφορα γιὰ τὸ κάθε γήτεμα. Τὰ μαγικὰ αὐτὰ σύνεργα συνήθως εἶναι τὰ ἐξῆς: ποτήρι, κούπα ἀμεταχειρίστη (κούππα ἄπαννη), μαχαίρι μαυρομάνικο, μαχαίρι τρικάρφιν (στερεωμένο τὸ χέρι τοῦ στό λεπίδι μετὰ τρία καρφία), σιδερένιον φυτᾶρι, κόκκινη μεταξένια κλωστή, μαντήλι κόκκινον, λιπὴ κλωστή, καλάμι μετὰ τρεῖς κόμπους, καρφί μονόπορο, ξύλον περνιαῆς κ.λ.π. Ὑλικά ποῦ σ' αὐτὰ ὁ γητευτὴς μεταδίδει τὴ μαγικὴν δύναμιν εἶναι συνήθως τὰ ἐξῆς: τὸ ξύδι, τὸ ἄλας, τὸ νερό, τὸ χῶμα, τὸ ψωμί, τὸ μέλι, ἢ στάχτη ἀπὸ διάφορα φύλλα ἢ ξύλα καὶ ἄλλα. Ἐχτὸς ἀπὸ τὰ σύνεργα καὶ τὰ ὑλικά αὐτὰ κατὰ τὸ γήτεμα χρησιμοποιοῦνται ὠρισμέναι πράξεις καὶ κινήσεις, ποῦ προσδίδουν στὴν ὅλην τελετὴν τὸν μαγικὸν χαρακτήρα. Οἱ πράξεις αὐτὰς καὶ οἱ κινήσεις εἶναι οἱ ἐξῆς: τὸ φτύσιμον συνήθως τρεῖς φορές, τὸ σταύρωμα τοῦ πρὸς ἁγιασμὸν ὕλικοῦ ἢ τοῦ ἴδιου τοῦ ἄρρωστοῦ μετὰ τὸ χέρι ἢ μετὰ μαχαίρι, τὸ ρίψιμον νεροῦ πάνω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἄρρωστοῦ ἀπὸ

μπροστά πρὸς τὰ πίσω, ἡ ἐκσφενδόνιση λιθαρῶν, τὸ κόψιμο ξύλου, τὸ δέσιμο κλωστής σὲ κόμπους, τὸ κάρφωμα τῆς γῆς ἢ ξύλου ἢ φύλλου δένδρου μὲ μαχαίρι ἢ καρφί, οἱ βλαστημιές, τὸ κάπνισμα, τὸ ξεριζῶμα φυτῶν καὶ ἄλλες. Ἐχτὸς ὅμως ἀπὸ τῆς πῶ πᾶνω πράξεις καὶ κινήσεις ποὺ ἔχτελεῖ ὁ γητευτής, χρησιμοποιοῦνται καὶ ἄλλες, ποὺ ὁ ἄρρωστος ὀφείλει νὰ ἐκτελέσει ἢ ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ ἄρρώστου πρὸς τὸν γητευτή. Αὐτὸς εἶναι ἡ προμήθεια χωρὶς ὀμιλίες τοῦ πρὸς ἁγιασμό νεροῦ (νερὸν ἀσύντυχον), τὸ ρίξιμο στὴ γῆ σκοινοῦ, ποὺ νὰ ὑποδηλώνει ἔτσι τὸ ἔρπετό ἢ κινήσεις σπασμωδικῆς τοῦ σώματος ποὺ νὰ ὑπενθυμίζουν τὸ σύριμο τῶν ἔρπετῶν κλπ. Οἱ πῶ συνηθισμένες ὄρες πρὸς γήτεμα εἶναι ἡ ἀνατολή, ἡ δύση καὶ τὸ ἕναστρο βράδου. Ὁ γητευτής καὶ ὁ ἄρρωστος πότε ἔχουν κατάματά τους τὸν ἥλιο, πότε πρὸς τὰ πίσω τους ἀναλόγως τῆς ἀρρώστιας. Ἀπαραιτήτως ὁ γητευτής λέει τῇ γητιᾷ νοερῶς, γιατί ἀλλοιωτικά δὲν πετυχαίνει αὐτῇ. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ἡ τήρηση μυστικοῦ τοῦ τρόπου θεραπείας ἐπιβάλλεται ἀπὸ συμφεροντολογικοὺς λόγους, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε συμβεῖ καὶ μὲ τοὺς ἱερατικοὺς λατροὺς τῆς Αἰγύπτου καὶ τοὺς Ἑλληνας Ἀσκληπιάδες. Ὅλες αὐτὲς οἱ μαγικὲς πράξεις καὶ κινήσεις, τὰ ὕλικα καὶ τὰ μαγικά σύνεργα συνδέονται πρὸς ὠρισμένες δεισιδαιμονίες τοῦ παρελθόντος ἢ καὶ σημερινῆς, ἀπόρροια καὶ αὐτὲς πολλῶν θρησκευτικῶν πίστεων. Ἡ χρησιμοποίησις π.χ. τῶν χρωματισμένων νημάτων ὀφείλεται στὴν πίστι πρὸς τὴ μαγικὴ τους δύναμη, πίστι ποὺ ὑπάρχει ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους ὡς σήμερα τόσο στοὺς ἀπολίτιστους ὅσο καὶ στοὺς πολιτισμένους λαοὺς. Στὸν Θεόκριτο π.χ. μιὰ φαρμακεύτρια πεοιστρέφει τὸ ἄγγελο μὲ πορφυρὴ μάλλινη κλωστή (Θεοκρίτου, Β' 2). Καὶ στὴ Γερμανίᾳ σήμερα μεταχειρίζονται στίς μαγανεῖες κόκκινο νῆμα. Στὴ Ρωσσίᾳ ἐπίσης πιστεύουν πῶς ἡ κόκκινη μάλλινη κλωστή προφυλάγει ἀπὸ τὸν πυρετό (Frazer, *The golden Bough*, 2η ἔκδ. τομ. I σ. 37, 393—400). Τὸ «ἀσύντυχον νερὸν» ἐξάλλου συνδέεται μὲ τὴ δοξασία «περὶ τοῦ ὕπνου τοῦ νεροῦ καὶ τῆς τιμωρίας ὄσων ταραζοῦν τὴν ἀνάπαυσή του», ποὺ κατὰ τὸν Ν. Πολίτη ἐνέχει σημασίᾳ παλαιότατης θρησκευτικῆς παραστάσεως, ποὺ σύμφωνα μὲ αὐτῇ τὸ νερὸ πάσχει καὶ ἐνεργεῖ αὐτὸ τὸ ἴδιο καὶ ὄχι κάτι ἀνθρωπόμορφο ἢ θηριόμορφο ποὺ κατοικᾷ μέσα του.

Οἱ γητιῆς τῆς Κύπρου ἄλλες εἶναι γραμμένες σὲ πεζὸ καὶ ἄλλες εἶναι ἔμμετρες. Ἐχομε τὴ γνώμη πῶς οἱ γητιῆς, ποὺ εἶναι γραμμένες στὸ πεζὸ, κάποτε εἶχαν καὶ αὐτὲς ἔμμετρη μορφή. Τῇ μορφῇ ὅμως αὐτῇ τὴν ἔχουν χάσει, γιατί μῆταν μέσα τους κομμάτια ἀπὸ ψαλμοὺς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἢ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ κομμάτια, πρᾶγμα ποὺ συναντοῦμε καὶ σήμερα νὰ μπαίνουν στὸ τέλος τῶν ἔμμετρων γητιῶν ἢ νὰ τῆς διακόπτουν κάπου—κάπου. Ἀπὸ αὐτὲς πάλι ἄλλες εἶναι γραμμένες στὰ ἑλληνικά, ἄλλες σὲ μιὰ παρεφθαρμένη ἴσως ἀραβικῇ καὶ ἄλλες σὲ μειχτὴ γλῶσσα.

(Στὴν τελευταία αὐτὴ περίπτωση πιθανὸ νὰ ἔχει συμβεῖ συνένωση δυὸ γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ γητιῶν, τῆς μιᾶς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἄλλης ξενόγλωσσης). Γενικῶς ὅμως οἱ γητιῆς τῆς Κύπρου διακρίνονται :

(α) σὲ διηγηματικές. Οἱ διηγηματικές στηρίζονται στὴν πανάρχαιη δοξασία πὼς ὅταν ἕνας μιμεῖται μὲ πράξεις ἢ περιγράφει κάποιον φαινόμενο, αὐτὸ ἀμέσως ἐπαναλαμβάνεται καὶ στὸν φυσικὸ κόσμον. (Frazer, *The golden bough* I, 19 καὶ Ν. Πολίτη, *Λαογραφ. Σύμμ.* τομ. Β' σελ. 301).

(β) σὲ μειωτικές. Οἱ μειωτικές γητιῆς στηρίζονται στὴν ἐπίσης πανάρχαιη δοξασία πὼς, ὅταν δέσουμε κάτι τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, δένουμε συγχρόνως καὶ κάποιον μέρος τοῦ σώματος, ἐμποδίζοντας ἔτσι τὴν κανονικὴν του λειτουργίαν. (Frazer, *The golden bough* I, 393). Ἄν λύσουμε τοὺς κόμπους ἢ μετρήσουμε ἀφαιρώντας, ἀπελευθερῶνουμε συγχρόνως τὸν οργανισμό ἀπὸ ἀντίστοιχα ἐμπόδια. Ἄπὸ τῆς δοξασίας αὐτῆς πηγάζει καὶ τὸ λύσιμον τῶν κόμπων, τὸ ξεπλέξιμον τῶν μαλλιῶν, τὸ ἄνοιγμα σεντουκιῶν, θυρῶν κλπ. κατὰ τὴν δυστοκίαν (Ν. Πολίτης).

(γ) σὲ μεταβιβαστικές. Οἱ μεταβιβαστικές γητιῆς στηρίζονται στὴν ἐπίσης πανάρχαιη καὶ παγκόσμια δοξασία τῆς μεταβιβάσεως νόσου σὲ ἄλλα ἀντικείμενα ἄψυχα ἢ ἔμψυχα, στὰ ὄρη δηλ. τῆς θάλασσης, τὰ ζῶα καὶ φυτὰ, καὶ σ' αὐτὸν ἀκόμα τὸν ἄνθρωπον. Ὁ Ν. Πολίτης στὰ «Λαογραφικὰ Σύμμεικτα» σὲ ὑπόσημειωσιν παραπέμπει γιὰ τὴν δοξασίαν αὐτὴν καὶ τὴν ἄμεσα μὲ αὐτὴ συνδεδεμένη ἀποτομπῆ τῶν νόσων στὸν Rosestein καὶ ἄλλους. (Ν. Πολίτη, *Λαογρ. Σύμμ.*, τομ. Γ', σελ. 90, ὑπόσημ. 4).

(δ) σὲ ἐπικλητικές, κολακευτικές καὶ ξορκιστικές. Οἱ γητιῆς αὗτὲς στηρίζονται στὴν πίστη τοῦ ὅτι πνεύματα καλὰ ἢ κακὰ συμμετέχουν στὶς ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅτι αὐτὰ προκαλοῦν νοσήματα ἢμποροῦν νὰ ἀποτρέψουν καὶ νὰ θεραπεύσουν νοσήματα. Γι' αὐτὸ εἶτε κολακεύοντας εἶτε φοβερίζοντας προσπαθοῦν νὰ τὰ ἐξιλεώσουν ἢ νὰ τὰ ἀποδιώξουν καὶ ἔτσι νὰ ἐπέλθει ἡ ἴασις.

(ε) σὲ παρομοιαστικές. Αὗτὲς πάλι στηρίζονται στὴν ἴδιαν δοξασίαν ἀπ' ὅπου πηγάσαν καὶ οἱ μειωτικές.—Πάντως δὲν συναντοῦμε συνήθως τόσο ξεχωρισμένες, ὅπως τίς χαρακτηρίσαμε, τὶς γητιῆς ἀλλὰ ἀνάμιχτες, δυὸ ἢ περισσότερες τους μορφές.

Μελετώντας τώρα τίς Κυπριακὰς γητιῆς μᾶς παρέχονται τὰ ἑξῆς χρήσιμα στοιχεῖα γιὰ τὴν μελέτη τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ: (α) στοιχεῖα γλωσσικά, (προσωπικῶς ἡμεῖς πιστεύομε πὼς οἱ γητιῆς καὶ οἱ παροιμίαις πρέπει νὰ θεωροῦνται ὡς τὰ ἀρχαιότερα λαϊκὰ μνημεῖα). (β) στοιχεῖα αἰτιολογήσεως τῶν νόσων καὶ ὑπολείμματα παλιῶν ἀντιλήψεων γιὰ τὴν φυσιολογίαν καὶ ἀνατομικὴν τοῦ ἀνθρώπινου σώματος. (γ) προσωποποίηση νόσων. (δ) μετρικὰ στοιχεῖα. Καὶ (ε) ὑπολείμματα παλιῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν.

Κυπριακὰς γητιῆς ἔχουν δημοσιευτεῖ στὴ «Λαογραφία», στὰ «Κυπριακὰ Χρονικά», στὴν «Κυπριακὴ Λαογραφία» τοῦ Ξ Φιχρμα-

κίδη, Λεμεσός 1938, στα περιοδικά «Κυπριακά Γράμματα» και «Πάφος» και άλλοι. Οί γητιές πού παραθέτουμε ἔμεις πιά κάτω εἶνε παρμένες ἀπό κάποιο «γιατροσόφι», ἰδιοκτησία τοῦ ἱατροῦ κ. Π. Γρηγοριάδη. Τό «γιατροσόφι» αὐτό σύμφωνα μέ ὅσα γράφονται στήν πρώτη δίχως ἀρίθμηση σελίδα καί στήν σελίδα 18—ἀρίθμηση ἀπό κάποιο νεώτερο—ἔχει ἀντιγραφεῖ στις 12 τοῦ Μάη 1873 ἀπό κάποιο Μιχαήλ Ἰωάννου, τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ, ἀπό τό χωριό Φαρμακᾶς. Οἱ γητιές ὅμως αὐτές δέν ἀνήκουν στόν ἀνωτέρω ἀντιγραφέα ἀλλά σέ κάποιο νεώτερο γραμματισμένο, καί βρίσκονται στις σελίδες ἀπό 181—204. Ὅσες ἀπό τίς γητιές εἶναι σέ στίχο, καταγραφτήκαν ἔτσι ἀπό ἑμάς, γιατί στό χειρόγραφο γράφονται ἀραδιαστά σᾶν νά ἦταν πεζό. (Στό ἴδιο χειρόγραφο ὑπάρχουν καί ἄλλες γητιές δημοσιευμένες ἀπό ἄλλους ἢ γνωστές, γι' αὐτό κι' ἔμεις τίς παραλείπουμε.)

1. ΓΗΤΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΣΙΝΙΟΡΟΥ

(Σκορπιός, Scorpius).

Σᾶν ἔνιαζα, διόλιζα,
 τοὺς βόλους ἀνασήκωνα
 καί τὰ μαζιά ξερίζωνα,
 ἔκρουσέ με ὁ δίολος, ὁ τρίολος
 εἰς τὸ μικρὸ δακτύλι·
 ἔρεξε κι' ἕνας γέρος κι' εἶπε μου·
 ἦντα κλαίεις καί δρυνίσκεις
 καί τὰ δένδρα μαρανίσκεις·
 Ἐκρουσέ με ὁ δίολος, ὁ τρίολος
 εἰς τὸ μικρὸ δακτύλι.
 Πήγαινε, γυιέ μου, εἶπε μου
 ἔχει τρεῖς ποταμούς,
 ὁ ἕνας εἶν' ὁ παμπακᾶς,
 κι' ὁ ἕνας εἶν' ὁ φαρμακᾶς
 κι' ὁ ἕνας εἶν' ὁ γαλατᾶς.
 Γκίσε το στόν φαρμακᾶν
 γκίσε το στόν γαλατᾶν
 - νά σοῦ διαβῆ τὸ πόνημα....

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς κτλ. Ξύδι καί σκόρδο πλύνε το.

2. ΓΗΤΙΑ ΤΟΥ ΣΦΑΛΑΝΤΖΙΟΥ

(Φαλάγγιον, Phalangium)

(Νόσος: Ἄνθραξ, Anthrax)

Παίρνεις μαχαίρι μαυρομάνικο, τρικάρφιν, ἐγγίζεις εἰς τὸν
γιαρὰν καὶ λέγεις :

Μὲ ἔστειλεν ἡ μάνα μου
νὰ πᾶ νὰ μάθω γράμματα
καὶ γράμματα δὲν ἔμαθα,
παρὰ μόνον ἔμαθα νὰ γητεύω
τὸ σφαλαγκοῦδι, τὸ μισικουροῦδι,
τὸ κοκκινουῦδι, τὸ πατσαλοῦδι,
τὸ φιτιλλοῦδι, τὸ μαυροῦδι,
τὸ κουντουροῦδι, τὸ κιτρινοῦδι, τὸ βενετοῦδι,
τὸ ἐπτὰ λιογιῶν καταραμένον,
ποῦ κρούζει Μάϊον καὶ Πρωτογιοῦνιν
καὶ ὄλον τὸν Δευτερογιοῦνιν
καὶ ὅποιον μῆνα καὶ ἄν λάχη.

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
ματος Ἀμήν. Ἡ γηδιὰ αὕτη γητεύεται ἐπτὰ φεράς καὶ μὲ μαχαίρι
μαυρομάνικον τρικάρφιν καὶ μὲ ξύδιον ἐπάνω τοῦ κρουσμένου τοῦ
σφαλάντζιου καὶ χάριτι θεοῦ ὕγιαίνει.

3. ΓΙΑ ΤΟ ΑΝΕΜΟΠΥΡΩΜΑ

(Ἐρυσίπελας, Erysipelas)

Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς ὁ τὴν βάτον φυτεύσας καὶ τοῦ Μωσέως σὺλ-
λαλήσας ἐν τῷ ὄρει τοῦ Σινᾶ, αὐτὸς Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς
ἡμῶν σβέσας πᾶν πύρωμα, ἀνεμοπύρωμα, καλλοπύρωμα, ἡλιοπύ-
ρωμα, πρασινοπύρωμα, καρδελλοπύρωμα, ὁ ὀφέως πύρωμα, μηλλο-
πύρωμα καὶ νυκτοπύρωμα. Τὰ ἐνδρέχοντα καὶ ἐκτὸς ἐβδομήκοντα
δυόμισυ φλέβας τῶν ἀνθρώπων, ἄνδρες γεραδικές καὶ εἰς τὰς ἐβδο-
μήκοντα δυόμισυ γενεάς τῶν πυρωμάτων καὶ χαλίνωσον καὶ ἐξολό-
θρευσον καὶ ἐξόρισον αὐτὰ ἀπὸ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ δεῖνα. Κά-
βουρος φύσαρος, φυσῶριος φωνὴ Κυρίου διάκοψον τὴν φλόγαν τοῦ
πυρός· φύγε πύρωμα, ὁ Χριστὸς σὲ διώκει ὁ Κύριος τῶν κυριευόντων
καὶ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ
υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰῶνων Ἀμήν. Σᾶν τρέχει ὁ ἥλιος καὶ πάει στὴν μάνα του
ἔτσι νὰ τρέξη τὸ κακὸν ἀπὸ τὸν δεῖνα.

(Ἄν περὰ τῆ μετὰ τὸ νερὸν εἶναι ἀρσενικόν· ἂν μετὰ τὸ ξύδι θηλυ-
κόν). Νὰ τὸ διαβάξης δυσμὰς ἡλίου.

4. ΓΗΤΙΑ ΤΟΥ ΝΤΖΑΝΙΟΥ

("Ικτερος, Icterus)

Φύγε ντζανίν, κακόν άνεμόζανον, κίτρινον ντζάνιον και κάθε κακόν ζάνιον, όρκίζω σε, έπικοιμώ σε εις τόν μεγάλον Θεόν λειτουργόν του κόσμου και να λείψης από τόν δούλον του Θεου (δεινα) και ή έλπις μου ό πατήρ καταφυγή μου ό Θεός, σκέπη μου τό πνεύμα Τριάς 'Αγίου δόξα σοι. Σ. Τ. Μ. Κ. Λ. Σ. Φ. Β. Θεου 'Αμήν. (εις δρόσον).

Του σταυρου σου τόν τύπον έν ουρανῳ θεασάμενος και ώς ό Παυλος τήν κλήσιν ουκ έξ ανθρώπων δεξάμενος ό έν βασιλευσιν άποστολός σου, Κυρία βασιλεύουσαν Πόλιν τή χειρί σου παρέθειονν περιβαλλε δια παντός έν ειρήνην πρεσβείαις τής Θεοτόκου, μόνε φιλόνηρωπε. (εις κρασίν).

'Εκ τής ήμέρας εκείνης ότε έξήρχετο ή Παναγία Θεοτόκος από τό όρος τών 'Ελαιών μετά μυριάδων 'Αγγέλων, 'Αρχαγγέλων, άπήντησε τόν "Οκταρα και δέν τόν έχαιρέτησεν' έστάθη όμως και τόν ήρώτησε: ποδ ύπάγεις "Οκταρα και κίτρινε και συνάδελφε του χάρου και συνάγαγε του θανάτου; Και εκείνος λέγει τής Παναγίας: «θά ύπάγω εις τόν δούλον του Θεου (δεινα), να δράμω εις τήν κεφαλήν του, να έμβω εις τά πλευρά του, εις τήν άκοήν του». Και ή Κυρία Θεοτόκος έτοιμη έστάθη και του λέγει: Τομή σου άδόλου ή χειρα πέντε δάκτυλα και χρυση σφραγίδα έχω να σε όρκισω εις τά 24 ψηφία του ήλιου, εις τας άκτίνας να χωνεύσης τόν θυμόν σου εις τά όρη και βουνά και σπήλαια και τά βάθη τής θαλάσσης και να μην εισέλθης εις τόν δούλον του Θεου δεινα διότι εινα βαπτισμένος και από μύρον μυρωμένος και δέν δύναται να βαστάξη τούς πόνους σου.

Σ. Τ. Λ. Κ. λ. Σ. Μ. Τ. Φ. Β. Θεου 'Αμήν.

ΙΣ	ΧΡ
ΝΙ	ΚΑ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΗ ΒΡΟΧΗ

(συνέχεια από τὸ προηγούμενο)

Κοιμόμουνα ἀκόμη ὅταν ἄκουσα τὴ Δανάη νὰ μὲ φωνάζει ἀπ' τὸ διάδρομο.

— «'Ανδρέα! Ξύπνα λοιπόν. Φεύγομε γιὰ τὸν 'Αλμυρό.»

Τοὺς βρῆκα νὰ μὲ περιμένουν στὴν τραπεζαρία. Ὁ γιατρός ἦταν περισσότερο χλωμός ἀπὸ ἄλλοτε. Ἡ Δανάη φοροῦσε μιὰ μεταξωτὴ ἄσπρη μπλουζα κι' ἀχτινοβολοῦσε ἀπὸ χαρὰ.

— «Μὰ δὲν κοιμηθήκατε σεις...», τοὺς λέω.

— «Μπᾶ! Πήγαμε στὸ κρεββάτι τόσο νωρίς χθὲς τὸ βράδυ. Ξέχασα νὰ σοῦ πῶ πὼς μόλις βγήκαμε μᾶς ἔπιασε ἡ βροχὴ, καὶ γυρίσαμε σχεδὸν ἀμέσως.»

Ὅσο νὰ πάρουμε τὸ τσαί μας ὁ κ. Νοταρᾶς εἶχεν ἐτοιμάσει τὸ αὐτοκίνητο. Μπήκαμε ὅλοι καὶ κινήσαμε γιὰ τὸν 'Αλμυρό. Σ' ὄλο τὸ δρόμο ἡ Δανάη μοῦ μιλοῦσε ζωηρὰ γιὰ ἕνα σωρὸ πράγματα, ὀλωσδιόλου ἀσημαντα τὶς πιὸ πολλές φορές, πού δὲν χρειάζονταν κᾶν ἀπάντηση. Ἦταν πολὺ καλοδιάθετη, πράγμα πού στενοχωροῦσε φαίνεται τὸ γιατρό, ὁ ὁποῖος εἶχε στριμωχτεῖ σιωπηλὸς στὸ πλάι τῆς μ' ἕνα ὕφος ἀπελπισμένο καὶ περίλυπο.

— «Κοιτᾶτε, κοιτᾶτε τὰ τρυγόνια!»

Ἐξῆ τρυγόνια σηκώθηκαν ἀπὸ τὸ μέσο τοῦ δρόμου καὶ πέταξαν στὴ λόχη. Ὁ ἀέρας ἦταν δροσερός, κι' ὁ οὐρανὸς ἔλαμπε ὀλογάλανος πάνω ἀπ' τὰ καταπράσινα πεῦκα. Αἰσθανόμουν μιὰ βαθιὰ εὐχαρίστηση γιὰ ὅλην αὐτὴ τὴν καλωσύνη πού μὲ περιστοιχίζε. Ἡ καρδιά μου ἦταν ἤρεμη, ἀπογυμνωμένη ἀπὸ ὅλες τὶς ἀδυναμίες καὶ τοὺς πόθους τῆς.

Στὸ σταθμὸ ἡ Σολωμίνα ἦταν ἀνυπόμονη.

— «Δὲν κοιμήθηκα» μοῦ λέει, «ὄλο τὸ βράδυ· φοβόμουνα μήπως σᾶς βρῆκε κανένα κακό.»

Γελάσαμε ὅλοι μας.

— «Ἐλα», τῆς κάνω, «διόρθωσε ἕνα μέρος γιὰ τοὺς ξένους μας», καὶ τῆς ἀνοίγω τὸ δωμάτιο πού εἶχαμε ἐτοιμάσει ἄλλοτε γιὰ τὸ μπάρμπα Σωφρόνη.

Μιὰ γλυκεῖα ζεστασιά μοῦ χაίδεψε διὰ μιᾶς τὸ πρόσωπο. Πάνω σὲ ἕνα χαμιλὸ ντιβάνι ἡ Μαρίκα ἦταν ξαπλωμένη μπρούμυτα μὲ τὰ χέρια κρεμασμένα πρὸς τὸ πάτωμα. Οἱ πρῶτες ἀχτίνες τοῦ ἡλιοῦ μπαίνοντας ἀπὸ τὶς κουφωμένες γρίλιες, παιγνιδίζαν μὲ τὰ πιο ἀπίθανα σχήματα μέσα στὰ ξέμπλεκα μαλιὰ τῆς κόρης. Τὸ πρόσωπό τῆς εἶχε μιὰ διάχυτη γαλήνη.

Στάθηκε μιὰ στιγμή καὶ τὴν κοίταξα. Ὁ κόρφος τῆς ἀνεβοκατέβαινε ρυθμικά, δίνοντας κάθε τόσο ἕνα ἀέρινο τόνο στὰ σκεπάσματα. Βιάσθηκα νὰ φύγω. Τὰ βήματά μου ἀντήχησαν βαριὰ μέσα στὴν ἄδεια κάμαρα.

—«Ήλθες;», μοῦ λέει.

Γυρίζω καὶ τὴ βλέπω πού με κοιτάζει τρομαγμένα.

—«Ἄνδρέα. Σὲ περιμένα ὡς τὸ πρῶτ».

Δρασκέλισε διαμιάς τὴν ἀπόσταση πού μὰς χώριζε καὶ χύθηκε ἀπάνω μου. Προσπάθησα νὰ τὴ συγκρατήσω. Ἐκείνη ὅμως κρεμάστηκε στὸ λαιμό μου καὶ ἄρχισε νὰ κλαίει ζωηρά. Βρισκόμουνα σὲ πραγματικὴ ἀπόγνωση.

—«Ἄνδρέα!..... Σὲ ζητοῦσα ὅλο τὸ βράδυ μέσα στὰ δάση μέσα στὴ βροχὴ.....»

—«Ἦούχασε Μαρίκα» τῆς κάνω, ἐνῶ προσπαθῶ νὰ τὴν ἀπομακρύνω.

—«Δὲν εἶναι βλέπω καὶ πολὺ δυσάρεστες οἱ ἀσχολίες σας κ. Πανᾶ», ἀκούω τὴ φωνὴ τοῦ κ. Νοταρᾶ ἀπὸ τὴν πόρτα.

Εἶχε προχωρήσει μερικὰ βήματα καὶ μὰς κοίταξε μ' ἓνα πικρὸ μειδίαμα γεμάτο εἰρωνεία. Ἡ Μαρίκα μόλις τὸν ἄκουσε σφίχτηκε περισσότερο ἀπάνω μου, ἔπαψε ὅμως τώρα νὰ κλαίει καὶ μὲ κοιτοῦσε σιωπηλᾶ. Ὑστερα κάνοντας μιὰ ἀποφασιστικὴ κίνηση μὲ φίλησε μὲ δύναμη στὸ πρόσωπο, καὶ πρόφερε σ' ἓνα τόνο σκληρό, σαρκαστικό, παράφορο :

—«Τὸν ἀγαπῶ, κ. Νοταρᾶ. Τὸν ἀγαπῶ ὅσο τίποτε στὸν κόσμο».

—«Μὲ συγχωρεῖτε πού σᾶς ἐνοχλῶ», συνέχισε μὲ διάκριση ἐκεῖνος. «Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε πιστεύω νὰ ἀποσυρθῶ».

Ἔκανε νὰ φύγει. Ἡ Μαρίκα ὅμως τὸν πρόφταξε καὶ βγήκε πρώτη. Μείναμε μιὰ στιγμή σιωπηλοὶ ὁ ἓνας ἀπέναντι στὸν ἄλλο. Σχεδὸν ἀμέσως ὅμως ἀκούστηκαν ἀπ' ἔξω οἱ φωνές τῶν ἄλλων πού ρωτοῦσαν ἀνήσυχοι.

—«Τί συμβαίνει λοιπόν;»

—«?Ω! Τίποτε», ἀπάντησε ξαναβρίσκοντας εὐθὺς τὸ παλῆθ ἑγκάρδιο ὕφος τοῦ ὁ κ. Νοταρᾶς. «Κάτι δουλειές εἶχαμε νὰ κανονίσουμε μὲ τὴν ἀποθηκάριο καὶ ἐπωφεληθήκαμε τῆς εὐκαιρίας».

Ἐν τῷ μεταξύ ἔφθασε καὶ ἡ Σολωμίνα μὲ ἓνα βάζο νερὸ καὶ καθαρὲς πετσέτες.

—«?Α! Μὰ δὲ θὰ καθήσωμε τώρα ἐδῶ», φώναξε χαρούμενα ἡ Δανάη. «Δὲν ἤλθαμε γιὰ νὰ κλειστοῦμε πάλι μέσα.»

Βγήκαμε ὅλοι στὸ προαύλιο. Πέρα μακριὰ στὴ στροφὴ τοῦ δρόμου τὸ μάτι μου πῆρε τὴ Μαρίκα πού ἔφευγε τρέχοντας.

—«Σωστὸ ἀγριοκάτσικο», πρόφερε ἡ Δανάη πού παρακολούθησε τὸ βλέμμα μου.

—«Ναί» εἶπε ὁ κ. Νοταρᾶς, καὶ κοιταχθήκαμε μιὰ στιγμὴ μὲ ἀμηχανία.

Ὁ γιατρός σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα στριφογυρνοῦσε γύρω ἀπ' τὴ Δανάη μ' ἓνα ὕφος ἀνήσυχο καὶ σκεπτικό. Ἐκείνη ὅμως φαίνονταν πῶς δὲν τὸν πρόσεχε καθόλου, πρᾶγμα πού τὸν ἔκανε νὰ εἶναι περισσότερο ἀφηρημένος καὶ περίλυπος. Πήραμε τὸ νέο δρόμο καὶ περπατήσαμε χωρὶς πρόγραμμα. Ὅταν φθάσαμε μπροστὰ στὴν

ἀποθήκη, ὁ Νοταρᾶς μᾶς ἄφησε καὶ μπήκε μέσα μὲ προφύλαξη. Ἐμεῖς προχωρήσαμε λίγο ἀκόμα καὶ τὸν περιμέναμε.

— «Κύριε Πανᾶ, μὲ συγχωρεῖτε μιὰ στιγμή» ἄκουσα σὲ λίγο τὸν κ. Νοταρᾶ νὰ μὲ φωνάζει.

Γύρισα πίσω καὶ ἡ Δανάη μὲ ἀκολούθησε.

— «Εἶναι περιττὸ νὰ ἔχετε τὴν ἀποθήκη ἀνοιχτή», μοῦ ἔκανε τότε, ρίχνοντας κάθε τόσο βλέμματα δυσφορίας πρὸς τὴν κόρη του.

Προχώρησα σκεπτικὸς στὴν ἀποθήκη. Μέσα δὲν ἦταν κανεὶς.

— «Οὐ, καημένε μπαμπᾶ», διέκοψε τὴ σιωπὴ μᾶς ἡ Δανάη, «σπουδαῖα τὰ λάχανα θὰ σᾶς κλέψουν βλέπετε τὸ θησαυρὸ σᾶς. Ξύλα εἶναι ποιὸς θὰ τὰ πάρει...»

Ξαναγύρισάμε πίσω καὶ βρήκαμε τοὺς ἄλλους ποὺ εἶχαν καθήσει κάτω ἀπὸ ἓνα πλατάνι καὶ περίμεναν. Ἡ μέρα ἦταν γαλανὴ καὶ διάφανη. Τὰ φιλῶρια κελαῖθοσαν κρυμμένα μὲς τὰ θάμνα καὶ γέμιζαν τὸν ἀέρα μουσικῇ. Κάτου στὸ ρέμμα εἶχαν ἀνθίσει οἱ πρῶτες ἀνεμῶνες. Ἐξακολουθήσασε τὸ δρόμο μᾶς περάσαμε τὸ γιοφύρι καὶ προχωρήσαμε. Μέσα στὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ οἱ ροδοδάφνες ἦταν ἀκόμη ἀνθισμένες. Ὁ γιατρός ἐπροσπαθοῦσε νὰ βρῖσκεται πάντα πλάι στὴ Δανάη, ἐκείνη ὁμως ἄνοιγε κάθε τόσο τὸ βῆμα τῆς καὶ τὸν προσπερνοῦσε. Εἶχε γίνει πράσινος ἀπὸ τὴν κούραση καὶ κάθε τόσο μοῦ ἔρριχνε ἀπεγνωσμένα βλέμματα. Περπατήσαμε ὥστόσο ἀκόμη λίγο ὅταν ἡ κυρία Νοταρᾶ μᾶς ἐδήλωσε ὅτι ἐπρωτιμοῦσε νὰ γυρίσουμε.

— «Ναί, ναί!», ὑπεράσπισε τὴν ἀποψὴ τῆς ὁ γιατρός.

— «Ἐμεῖς θὰ προχωρήσουμε λίγο ἀκόμα νὰ συναντήσουμε τοὺς ἐργάτες», εἶπε ὁ κ. Νοταρᾶς.

— «Αἶ τότε θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ συνοδέψω πίσω τίς κυρίες καὶ νὰ σᾶς περιμένω στὸ σταθμὸ», ξανᾶπε ὁ γιατρός.

— «Ὅπως θέλετε», ἀπάντησε μηχανικὰ ὁ Νοταρᾶς καὶ συνέχισε τὸ δρόμο του. Περπατοῦσε κείνος μπροστὰ κι' ἀκολουθοῦσα ἐγὼ ἀπὸ πίσω. Τὰ βῆματά μου βουλοῦσαν μέσα στὸ μαλακὸ χῶμα, ποὺ μύριζε ἀγριάδα καὶ νοτιά. Περπατοῦσαμε χωρὶς νὰ μιλοῦμε, καὶ ὁ καθένας ἀπ' τοὺς δυὸ μᾶς μάντεβε τίς διαθέσεις καὶ τοὺς κρυφοὺς διαλογισμοὺς τοῦ ἄλλου.

— «Αἶ! Μέχρι ποῦ θὰ πάει αὐτό...», ἀκούσαμε τὴ φωνὴ τῆς Δανάης. Μᾶς ἀκολουθοῦσε ἀπὸ πίσω ὀλοκόκκινη καὶ χαμογελαστή.

— «Μπᾶ δὲ γύρισες ἐσύ;» τῆς κάνει ὁ Νοταρᾶς.

— «Δὲν κουράστηκά. Ἄλλωστε εἶναι τόσο ὠραία ἡ μέρα. Δὲ φαντάζουμαι νὰ σᾶς στενοχωρεῖ ἡ παρουσία μου...»

Ὅταν φτάσαμε στὸ μέρος τῆς δουλειᾶς, οἱ ἐργάτες ἦταν ἀποροφημένοι στὶς ἀσχολίες τους. Ἀπὸ μακριὰ ἀκούονταν κάθε τόσο τὰ πεῦκα ποὺ κατρακυλοῦσαν κάτω ἀπ' τίς πλαγιές καὶ τὰ ξηρὰ χτυπήματα τοῦ λοστοῦ πάνω στὶς πέτρες. Ὁ μπάριπα Σωφρόνης μᾶς πλησίασε καὶ μᾶς χαιρέτησε μὲ ἐγκαρδιότητα. Ὁ δρόμος προχωροῦσε πρὸς τὸ τέλος του. Πέρα μακριὰ μέσα σ' ἓνα γαλάζιο σύννεφο ὁ-

μίχλης διεγράφετο ανάερα ή σιλουέτα τοῦ Σταυροῦ. Ἐρριψα ἕνα γρήγορο βλέμμα στό συνεργεῖο. Τό μάτι μου ἔπιασε τό Γιάκομο πού φιλοκουβέντιαζε μέ μιὰ ἐργάτρια. Ἡ Μαρίκα δὲν ἦταν πουθενά. Περιμέναμε κάμποση ὥρα, μὰ ὁ Νοταρᾶς δὲν ἔδειχνε καμμιά διέθεση νὰ ἐπιστρέψουμε. Ἡ Δανάη ἄρχισε κιάλας νὰ πλήττει καί νὰ μᾶς παρακινεῖ διαρκῶς νὰ φύγουμε.

— «Ἄν θέλετε μπορεῖτε σεῖς νὰ γυρίσετε μέ τή Δανάη, κ. Πανᾶ. Ἐγὼ θὰ καθήσω ἀκόμα λίγη ὥρα μέ τοὺς ἐργάτες».

Δὲν περίμενα ἄλλο. Πῆρα τή Δανάη καί κινήσαμε. Σ' ὄλο τό δρόμο ἡ καρδιά μου ἐσφιγγετο ἀπ' τὸν πόνο. Ἐνα κῦμα πικρίας ἀνέβαινε διαρκῶς ἀπ' τὰ βᾶθη τῆς ψυχῆς μου καί πλημμύριζε ὀλόκληρο τό εἶναι μου. Περπατοῦσα μπροστά μέ μεγάλα βήματα κ' ἡ Δανάη μοῦ φώναζε κάθε τόσο νὰ τὴν περιμένω.

— «Γιατί εἶσαι τόσο σκυθρωπὸς καί ἀμίλητος ;... Δὲ θυμᾶμαι νὰ σοῦ ἔκαμα τιποτε κακό.»

— «Ὅχι Δανσή!» Τῆς ἀπαντοῖσα. «Νά, δὲν ξέρω γιατί τυραννοῦν τὴν ψυχὴ μου σήμερα τόσο μαύρα προαισθήματα». Ἐκείνη μέ κοίταζε ἀνήσυχη καί προσπαθοῦσε νὰ μαντέψει τίς σκέψεις μου. Περπατήσαμε λίγο ἀκόμη κ' ὅταν φτάσαμε στό Μύλο ξεστράτησαμε καί πήραμε τό μονοπάτι. Ἡ Δανάη μ' ἀκολουθοῦσε ἀπὸ πίσω σιωπηλῆ. Ἄνεβήκαμε στὰ χαλάσματα. Δὲν ἦτανε κανεῖς.

— «Τί ζητᾶς Ἀνδρέα ;» Μέ ρώτησε πάλι ἡ Δανάη.

— «Τίποτε» τῆς ἀπήντησα.

Καθήσαμε κάτω ἀπὸ μιὰ βαλανιδιά. Ἡ μέρα εἶχε προχωρήσει καί τὰ σύννεφα ἄρχισαν πάλι νὰ μαζεύονται. Ξάφνου ἕνας ἀνεπαίσθητος θόρυβος μᾶς ἔκανε καί τοὺς δυο νὰ γυρίσουμε.

— «Γιούχα !...» ἀκούστηκε μιὰ στριγγὴ κραξιά πίσω ἀπ' τὰ δέντρα. — «Γιούχα !...»

Ἦστερα διακρίναμε τὸν Ταρζάν πού ἀναπήδησε μέσα στή χλόη μέ ἄγρια οὐρλιαχτιά. Ἡ Δανάη μέ κοίταζε μέ τρόπο καί πιάστηκε ἀπ' τὸ χέρι μου.

— «Πᾶμε νὰ φύγουμε», τῆς λέω. «Ἐδῶ πού καθήσαμε θὰ μᾶς πιάσει δίχως ἄλλο ἡ βροχὴ.»

Ὅταν γυρίσαμε στὸν Ἄλμυρὸ βρήκαμε τὴν κυρία Μελπομένη νὰ βοηθᾶ τὴ Σολωμῖνα στό νοικοκυριό.

— «Ἐπιτέλους!» Μᾶς φώναξε μόλις μᾶς εἶδε ἀπὸ μακριά. «Ἐπιτέλους πού γυρίσατε. Ὁ κημένοσ ὁ γιατρός δὲ βάσταξε. Πῆρε τό αὐτοκίνητο τῆς ξυλίας καί μᾶς τῶσκασε. Τὸν καημένο χά, χά, χά !...»

Γέλασε ἡ κυρία Νοταρᾶ, γέλασε ἡ Δανάη, γέλασα κι' ἐγὼ.

— «Τὸν καημένο !... Χά, χά, χά !...»

(συνέχεια στό ἐπόμενο)

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

«Τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα πού ἀνεβοκατεβαίνουν» παρουσιάζουν σήμερα μιὰ διαφορετικὴν εἰκόνα τοῦ ἀντιμαχόμενου κόσμου παρά πρὶ λίγους μῆνες. Ἐκεῖνοι πού βρίσκονταν στὴν ψηλότερη κορφή τῆς δυνάμει τους, σήμερα κατακυλοῦνε ἀσταμάτητα στὸ βάραθρο τῆς καταστροφῆς, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, πού τρία χρόνια τώρα δέχονταν μὲ καρτερία τὸ ἔνα σκληρὸ χτύπημα ὕστερ' ἀπὸ τ' ἄλλο, ἀνσυντάξανε τὶς δυνάμεις τους, ἀνέβαινουν εὐθερά, κι ὀργανώνονται ὄχι πιά μόνο γιὰ τὴν ἀμυνα ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐπίθεση, γιὰ τὴν ἐπίθεση πού θὰ συντρίψει τελειωτικά τὸ κακὸ καὶ τὴν τυραννία καὶ θὰ φέρει τὴν καλοσύνη καὶ τὴ δικαιοσύνη στοὺς ἀνθρώπους. Ἀπὸ παντοῦ ἡ ἐλπιδοφόρα αὐτὴ στροφή εἶναι ἐκδηλη, καὶμποροῦμε πιά βασιμώτερα νὰ ἐλπίζουμε πὼς μῆκαμε ὀριστικά στὸ δρόμο τῆς νίκης.

Τὴν ἐπίσημη τούτη ὥρα τῆς παγκόσμιας ἱστορίας δύο πράγματα πρέπει νὰ προσέξουμε: πρῶτα, τὸ ἀναμφισβήτητο γεγονός πὼς ἡ κακία καὶ ἡ βία δὲν μποροῦν πιά νὰ ζήσουν ὡς συστήματα ζωῆς, φτάνει ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ πέσει στὴν ἐθελοδουλία καὶ στὴ μοιρολατρία, μὰ πάντα νάχει ξυπνίες μέσα του τὶς δυνάμεις τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐνεργητικῆς δράσης καὶ νάχει συνείδηση τῆς ἀξίας καὶ τῶν σκοπῶν τῆς ἀληθινῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Κ' ὕστερα: πὼς πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῆ ἡ νίκη καὶ ἡ ἐλευθερία, ὥστε σ' ἄτομα ἅσα καὶ στὶς ὁμάδες καὶ στὸ παγκόσμιο σύνολο.

Γιὰ τὸ πρῶτο δὲ θέλω τώρα τίποτε ἄλλο νὰ πῶ, παρά ν' ἀποτίσω εὐλαβικά τὸ φόρο τοῦ θαυμασμοῦ μου σ' ὄλους πού πρωτεργάτες γίνανε γιὰ νὰ ξεθεμελιώσουν καὶ νὰ βαρβαρώσουν τὸ κακὸ, στοὺς "Αγ-

γλους καὶ στοὺς Ρώσους, στοὺς Ἕλληνες καὶ στοὺς Ἀμερικανούς, καὶ σ' ὅποιους ἄλλους πού εἶτε ὡς σὺ νοῦλα εἶτε ὡς ἄτομα δούλεψαν καὶ δουλεύουν ἀκατάπαυτα—κ' ἔχουν ἀκόμα σκληρὸ δρόμο νὰ περάσουν—γιὰ νὰ φέρουνε ξανά στὴ γῆς τὸ εἰρηνικό φῶς τῆς δικαιοσύνης. Κ' ἐπίσης, πὼς ὑπάρχει ἀκόμα τόπος γιὰ τὸν καθένα νὰ πάρει μέρος στὴν τριμήτια πορεία τῆς παγκόσμιας προσπάθειας γιὰ τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς πανανθρώπινης δικαιοσύνης κ' ἐλευθερίας.

Τὸ δεύτερο αἴτημα εἶναι πού πρέπει νὰ μᾶς βασανίσει σοβαρὰ, μιὰ καὶ ἡ νίκη εἶναι ἀναπόφευκτη μὲ τὴν κοινὴ συντονισμένη ἐργασία. Ἄν πρόκειται νὰ κερδίσουμε μιὰ εἰρήνη, πού θὰ καθιερώσει ἕνα βιοτικό σύστημα σάν τὸ προπολεμικό, μιὰ νέα, πιὸ βάρβαρη, ἀνθρωποσφαγὴ δὲ θὰ βραδύνει νὰ μολύνει πάλι τὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Ἄν πρόκειται ἡ ἐκμετάλλευση ἀτόμων καὶ ὁμάδων νὰ ξανάρθει, περισσότερο ἢ ὀλιγότερο ὀργανωμένη, πρὸς τὸ συμφέρον μιᾶς ἀνήλεως μειοψηφίας, ἀδίκῃ χύνεται σήμερα τὸ ἅγιο ἀνθρώπινο αἷμα σ' ἄνομα τῆς δικαιοσύνης. Ἄν πρόκειται ἡ ὀλικὴ δυστυχία, ἡ πνευματικὴ μιζέρια κ' ἡ ἠθικὴ ἀναπηρία ν' ἀποτελέσουν πάλι τὰ κύρια χαρακτηριστικά τῆς μεταπολεμικῆς ζωῆς, ἡ ἀνθρωπότητα θὰ δεῖ ὀδυνηρότερες καὶ πιὸ βάρβαρες μέρες ἀπὸ τὴ σημερινὴ κόλαση. Ἄν ἡ ἰδιοτέλεια καὶ τὸ προσωπικὸ συμφέρο, ἡ μικροχάρη προσωπικῆς ἀντίληψης κ' ὁ βάναισος ἐγωισμὸς βασιλεύουνε ξανά στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις, μιὰ τὸ μεγάλη δυστυχία κ' ἔνας φριχτότερος πόλεμος θὰ εἶναι τὸ βέβαιο ἀποτέλεσμα.

Ὅμως ὁ ἄνθρωπος εἶναι καλός—τὸ πιστεύω πάντα, καὶ τὸ πιστεύω καὶ στὶς πιὸ μαῦρες μέρες τῆς φανερώτερης ἐκδήλωσης τῆς ἀνθρώπινης κακίας—καὶ δὲ θ' ἀφθεῖ νὰ χαθεῖ ἀπὸ ἀτονία καὶ μαρασμὸ τῆς καλῆς οὐσίας τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι καλός, καὶ θὰ πλάσει τοὺς ἄλλους γιὰ τὴ δικαίαν διαβίωσίν του, γιὰτὶ πολλὰ ἔπαθε—πολλὰ ἔμαθε, τὸ δίκαιο πιά ζητάει. Θ' ἀπαρνηθεῖ, πιστεύω, τὶς κακίες καὶ τὶς μικρότητες του, θὰ δεῖ τὸν ἑαυτοῦ του σὰ μιὰ μονάδα ἐξαρτημένη ἀπ' τὸ μεγάλο σύνολο, κι ὅτι καλὸ τὸ σύνολο ἔχει πὼς

είναι και δικό του, κι είν' ακο κακό υποφέρει το σύνολο πώς είναι και δικό του κακό. Κι ακόμα πιό πέρα ζητώ: περιμένω τήν ἀνθρωπότητα, πού κάθε μέλος της θά νιώθει πώς φταίει κι αυτό ἄν ἕνας συνάνθρωπός του, κοντινός ἢ μακρινός, ἢ μιὰ ομάδα ἀνθρώπων, υποφέρει και δυστυχεῖ κ' ἔτσι με τή συναίσθηση τούτη θά προσπαθεῖ πάντα καλό νά σκορπῆει γύρω του για νά λιγοστεύει τό κακό στον κόσμο. Τότε ἡ εὐτυχία τοῦ ἄλλου δέ θά μᾶς είναι πιὰ ἀφορμή φθόνου, κ' ἡ δυστυχία του θά πάψει πιὰ νά ναι σκοπός μας. "Ἐτσι θ' ἀπλωθεῖ ἡ πραγματικὴ δικαιοσύνη, πού θά στηρίζεται στήν ἀγάπη και θάχει τή δημιουργικὴ ἐργασία ὄργανό της. "Ἐτσι θά ρθει τό ἠθικό ζήτημα κ' ἡ ἀληθινὴ πνευματικὴ καλλιέργεια, κ' ἔτσι μόνο ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμός δέ θ' ἀποτελεῖ αἰτία για νά ντρέπεται ὁ ἀνθρώπος και νά αἰματοκυλιέται κάθε λίγο. Τότε μόνο ἡ «βαθύ-πλουτὴ Εἰρήνη και τῶν θεῶν καμάρι» ὅπως τὴ λέει ὁ Εὐριπίδης, θ' ἀξίζει νά κατεβῆ στή γῆς και νά ζεῖ μαζί μας: και τότε θά τῆς στήσουμε ἕνα ἄγαλμα σάν ἐκεῖνο τοῦ Κηφισόδοτου για νά τῆς ἀναπέμψουμε ἄξια ὕμνου, σάν τὸν περιφημο παιάνα τοῦ Βακυλλῆδη:

«Τίκει δέ τε θνατοῖσιν Εἰρήνα
(μεγάλα
πλοῦτον μελιγλώσσων τ' αἰδᾶν
(ἀνθεῶν.....

Μά πρέπει πρώτα ν' ἀρχίσει ἡ ἀνακάθαρση ἀπὸ μέσα μας, ἀπὸ τό κάθε ἄτομο ξεχωριστά, για νά μπορέσουμε ἀγνοῖ και δυνατοῖ νά υποδεχτοῦμε τήν εἰρήνη, και νά χαροῦμε ἄξια τήν εὐδαιμονία πού ἀπλόχερα θά μᾶς χαρίσει με καλοσύνη και ἀγάπη.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΕΝΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ

ΧΕΡΟΓΡΑΦΟ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

"Όταν πρὶν λίγους μῆνες βρισκόμουνα στήν Κ. Ζώδια για λαογραφικὲς ἀναζητήσεις, ἔμαθα πώς αὐτοῦ ἦτανε μιὰ παλιά «φελλάα». Ζήτησα νά τῆνε

δῶ κι' ὁ τωρινός της κάτοχος, ὁ κ. Χατζῆ Πολύκαρπος Χατζῆ Δημήτρη εἶχε τήν καλωσύνη νά μοῦ τὴν ἀφήσει λίγο καιρό νά τὴν ξετάσω. Εἶναι ἕνα μισοκαταστρεμμένο χερόγραφο ἀρκετὰ δυσκολοδιάβαστο με 48 φύλλα ἀπ' τὰ ὅποια ἔξη κατὰ τό τέλος εἶναι ἀποκομμένα. Πολλά εἶναι μισοσκισμένα ἢ τσαλακωμένα σὲ τροπο ποῦναι ἀδύνατο νά διαβαστοῦνε. Τὸ μέγεθος τῶν φύλλων ποῦναι δεμένα με δέρμα εἶναι 0,19Χ0,28, τῶν 22 πρώτων, και 0,20Χ0,30 τῶν ὑπόλοιπων.

"Ἡ γραφὴ του εἶναι ἀρκετὰ δυσκολοδιάβαστος. Μά ὅτι τοῦ κάνει ἀκόμα πιό δύσκολο τό διάβασμα εἶναι κατὰ πρῶτο λόγο τό σμιζμό σὲ μιὰ πολλῶν λεξῶν για τὴν ἀμάθεια τοῦ ἀντιγραφέα ἢ ὁ χωρισμός μιᾶς λέξης σὲ πολλές. Τὸ χερόγραφο π. χ. ἔχει: ἀνταδιναμῖσου (ἐν τῇ δυνάμει σου), κακου χεία (κακουχία), ἀπερνιν (ἀπερ νῦν), οὔκεν (οὐκ ἐν), ἀλλέν (ἀλλ' ἐν), ουκε κλήψυ (οὐκ ἐκλείψει), ὄτον (ὁ τῶν), σινελέω (σὺν ἐλαίῳ), ἠδὲ ἐχθρῖσου (οἱ δὲ ἐχθροὶ σου) και ὁπερι ἐργάσι (καὶ ὁ περιεργάσει), ἀλου δῦνοντε (ἀλλ' οὐ δύνονται) κ. ἄ. Κατὰ δεῦτερο λόγο μᾶς δυσκολέβει ἡ ἀπεριόριστη ἀνορθογραφία τοῦ κειμένου κ' ἡ γραφὴ ὄχι λίγων ἀρχαίων λεξῶν με τὴ σημερινὴ προφορὰ τους. Ὡστόσο δὲν εἶναι καμιὰ ἀφιβολία πώς ὁ συγγραφέας τοῦ κειμένου—ἀπ' ὅπου ἀντιγράφηκε τὸ τωρινό—θᾶτανε διαβασμένος (ἀνάλογα πάντοτε με τὴν ἐποχὴ του) κι' ὄχι ἀκάτεχος τῆς παλιάς μας γλώσσας. "Ἀλλωστὴ ἡ μόρφωση τοῦ συγγραφέα φαίνεται γιατὶ συχνὰ ἐπικαλεῖται τὶς γνώμες τῶν μαθηματικῶν και τῶν σοφῶν και μᾶς παραπέμπει στοὺς κώδικες τους, πρῶτα πού σημαίνει πώς κι' ὁ ἴδιος τοὺς μελέτησε.

"Ἡ ἀρχαίικὴ γλώσσα τοῦ χερόγραφου περιέχει και πολλά ἐνα στοιχεῖα. Κι' ἴσως ἀκριβῶς γιατὶ τὰ δυὸ στοιχεῖα—παλιά και νέα—βρίσκονται σ' ἀντίθεση, τοῦτο γίνεται ἀφορμὴ νά τό προσέξουμε γλωσσολογικά πολὺ καλά. Γενικὰ πιστεύω πώς ἡ γλώσσα του ἦτανε λίγο ἢ πολὺ ὁμοίομορφη και πώς ὁ ἀντιγραφέας πρόσθεσε πολλὰ νεωτεριστικὰ στοιχεῖα: ἀστένεια, Σεττέμβριος, Τετράδη, ἀρκός, ποθαῖνω, ἀρκοντας, φρένιμη, διότις κι' ἄλλα τέτοια. Ἐντύπωση μᾶς κά-

νουν οί ἄφτονοι μεσαιωνικοί τύποι : ποιγεί, χαωθει, ποιγησον, χαυμός, ού- γούν, εις τινάν, θεωρεί, ἤγουν, πῆγει, βογή, μυγολός, τινάς (τίς), ἐγάν (έάν), Μάγιος, πιάσον (πάρε), δένδρη, πόσα πράγμα, πουλία, ύγιαινει, θιλίβει, γορκή, ἀγέρος, βογώντος, λέγοντας (λιονταρι), ἀγεί (ἀεί), εις πασαν πό- νον, εισέ (εις), ζῶγον, ἀκούγεται, ἀ- μη κ. ἄ. Κι' ἀκόμα τὸ ὅτι πλάϊ σέ ἐ- πιθετα Ὀμηρικά ἢ συθεμένα με τρόπο ὁμοιο (π.χ. βροτοκτόνας, ὑπειροχος, εὐφθαλμη, εὐέφρονη κλ.), βρισκονται ἄφτονα τὰ νέα : μεγαλομαθία, ψευ- τολάλος, καλόφθαλμη, κακοπόδαρος, ξανθόθριξη, καλότροφη ζωή κι' ἄλλα ἀμέτρητα. Τελεφταία οἱ ξένες λέξεις πού συναπαντάμε στό χερόγραφο ἔ- ξω ἀπό τίς πολύ κοινές εἶναι λιγο- στές : βεοτιάριον, κούδικας, χαρα- τάρης, κοῦρος, καρτάνα, κάστρον, σοῦμα, φουσάτον κι' Ἰσως δυό—τρεῖς ἄλλες πού δέν τίς ξέρω

“Ὅσογιά τήν ἀρχαιότητα τοῦ χερό- γραφοῦ θαρρῶ πὼς εἶναι τῶν πρώτων χρόνων τοῦ 19ου αἰῶνα. Πραγματικά αὐτό βγαίνει κι' ἀπ' τ' χρονολογίες πού αναφέρει, ὅπου σημειώνονται χρο- νογραφικά μερικά πράγματα γιά θυμη- τικά. “Ἐτοί αναφέρει σκόρπια τίς χρονολογίες: αἴσο9-1779 αἰσο1, αἴσο (:)1 1—1771, 1802, 18001 (αρ. 1801), 1822, 1803, 1811.

Τὸ περιεχόμενο τοῦ χερόγραφοῦ— ξεσηκωμένο κατὰ τὰ συνηθισμένα ἀ- πό πῶ παλιά χερόγραφα—εἶναι τὸ ἴδιο μετὸ περιεχομένο ὄλων τῶν χε- ρόγραφων πού φέρνουν τὴ γενική ὀ- νομασία «γιατροσόφια» κι' ἄς μὴν εἶναι πάντοτε ἀοσιτρά ἀιτρικοῦ πε- ριεχόμενου. Γέννημα κι' ἀφτό μιᾶς ἐποχῆς ὅπου ἡ ἐμπειρική πρό πάντων ἱατρική παράδερνε στὰ μισοσκόταδα τῆς μαγείας, τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῆς ἀστρολογίας, εἶναι σήμερα ἕνα ἀπὸ τὰ παραγκωνισμένα, τὰ κατα- φροειμένα παλιοχάρτια πού λίγο ἀ- κόμα καὶ θὰ ρέψουν στὴν ἀφάνεια μαζί με τοὺς στερνοῦς μας πατιπὺ ληδες πού ἀκόμα τὰ συμβουλεύονται. “Ἐτοί κι' ἀφτό ἀρχίζει με ἀστρονομι- κά συνταριασμένα με τὴν ἀνθρώπινη τύχη (ἴσαμε τὸ 23ο φύλλο), γιά νὰ περάσει ὑστερα στὸ ἱατρικὸ πεδίο, μὴ παραλείποντας νὰ μᾶς ἀναφέρει γιά τὰ συνοικεσία, πὼς γνωρίζουμε τὰ τὰ φυσικά τοῦ ἀνθρώγου, γιὰ τίς

κακόγενες γυναῖκες, μερικές κολοβα- μένες οἰκογενειακές εἰδήσεις γραμέ- νες χρονογραφικά κι' ἄλλα τέτοια. Τελεφταία δέν εἶναι λίγα τὰ βαβα- λιστικά σημάδια πού συνοδέβουν τὸ κείμενο.

Μόρφου, 1942 Ν. Χ. ΚΟΝΟΜΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μέρος Α'.

Φυλ. 1α Ζῶδια διὰ νὰ εἰξεύρεις τὸν λογαριασμόν καὶ γητεῖες (γραμμένες ἀπὸ ἄλλο χέρι).

Φυλ. 1β Ἀρχὴ τοῦς κύκλους τοῦ ἡ- λίου.

Φυλ. 5β Περί αἰτίας τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου. Περί αἰτίας τῆς ἐκλείψεως τῆς σελήνης.

Φυλ. 6α Γηδεῖα διὰ τὴν ἀκρίδα. Περί συνοικεσιῶν. Πυθαγόρου.

Φυλ. 6β Περί τοῦ γνῶναι τῶν ἀν- δρογόνων τὰ φυσικά τους.

Φυλ. 7α Γηδεῖα τῆς ἐχίδνης, Λύσιμα ἀνδρογόνου (γραμμένο ἀπ' ἄλλο χέρι).

Φυλ. 7β Βροντολόγιον καὶ Σεισμο- λόγιον καὶ περὶ τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ζωποιοῦ σταυροῦ. Περί τοῦ Τιμίου Σταυροῦ τίς ἀκολουθεῖ.

Φυλ. 8α Περί τῶν καλάντων ἀρχο- μένων ἀπὸ τὴν Κυριακήν.

Φυλ. 8β Πίναξ τοῦ βροντολογίου.

Φυλ. 10α Ἐτερον βροντολόγιον τῶν δώδεκα μηνῶν.

Φυλ. 11β Περί τῶν δώδεκα τῶν ἀρ- σενικῶν.

Φυλ. 15β Ἀρχὴ τῶν ζωδίων τῶν θηλυκῶν.

Φυλ. 19β Περί συνοικεσίου Πυθα- γόρος. Ἐτέρα μέθοδος διὰ τῶν ἀν- δρογόνων τὰ φυσικά τους.

Φυλ. 20α Ἐτέρα διὰ νὰ εὐρίσκεις εἰς τὸν ἀσπην εἰ ἀποθνήσκει ἢ γιαινει.

Φυλ. 20α—23α Διάφορες γητεῖες (στέρας, περνάριν, εἰς τὰ νεφρά) καὶ χρονογραφικές οἰκογενειακές εἰδήσεις (γιὰ τοὺς φάρους πού πληρῶσε ὁ πρῶτος κάτοχος τοῦ χερόγραφοῦ, τὰ χρήματα πού δάνεισε, τὴν περιουσία του καὶ τὸ θάνατο ἢ τὴ γέννηση συγ- γενικῶν του προσώπων).

Μέρος Β'.

Φυλ. 23β Περί φλεβοτομίας ἐρμηνεῖα
Φυλ. 24α Ἐτερη ἐρμηνεῖα τοῦ αὐ

τοῦ κύριου Ἰωάννου περί τῆς φλεβοτομίας εἰς τοὺς δώδεκα μῆνας τῆς σελήνης.

Φυλ. 24β Τοῦ αὐτοῦ κύριου Ἰωάννου ἔτερον ἔρμηνεία.

Φυλ. 25α Περί φλεβῶν καὶ...τοῦ ἀνθρώπου.

Φυλ. 25β Περί φλεβοτομίας.

Φυλ. 26α Περί τῶν μαγειῶν.

Φυλ. 26β Περί τοῦ αἵματος τοῦ ἀνθρώπου. Περί γυναικῆς κακόγενης. Περί μαγείας.

Φυλ. 27α Περί τοῦ χορταρίου κρόνου πόσας ἐνεργείας κάμνει. Περί τοῦ κύματου χορταρίου. Περί τοῦ ὄφραως. Τοῦ ὄφραως μόνον.

Φυλ. 27β Περί φύλαξιν σιταρίου. Περί αὐπνιῶν. Περί τοῦ βήχα. Εἰς ὀρνιθοτυφλίᾳ ὅπου νὰ ἀκολουθήσει. Περί μιμίδια. Περί ἀπόχρησιν ὀφθαλμῶν. Περί ὀφθαλμῶν ὅπου τρέχουν δάκρυον. Περί κτρινάδος.

Φυλ. 28α Περί ζούρας τοῦ προσώπου. Ἐτερον. Περί τῆς κασίδος. Ἐτερον. Περί τῆς κοκοδουσουρίας. Ἐτερον. Ἐτερον. Περί τοῦ καθίσματος. Περί τῆς τῶν ὀδόντων ποινείας.

Φυλ. 28β Ἐτερον αὐτῶν διὰ νὰ νεώσωσιν κρέατα. Ἐτερον ὅπου ἔχουν δυσωδίαν. Ἐτερον εἰς τὰ ὀδόντι ὄμοιον. Ἐτερον περὶ τριχῶν. Ἐτερον τῶν τριχῶν. Περί φαρμακείας. Ἐτερον ὁμοιον. Εἰς κουφάραν. Ἐτερον ὁμοιον.

Φυλ. 29α Περί νὰ ἀνοίξεις ἡ γνώσις παι(διοῦ). Ἐτερον ὁμοιον τῆς γνώσεως. Περί βασμοδῆς (;) τῶν ὀτίων. Περί τῆς φωνῆς. Ἐτερον ὁμοιον τῆς φωνῆς. Ἐτερον τῆς φωνῆς. Ἐτερον τῆς φωνῆς. Ἐτερον τῆς φωνῆς. Περί τοῦ πόνου τοῦ ζώγου. Περί αἵματος. Περί τοῦ πόνου τοῦ ζώγου. Περί τοῦ τρέμοντος τὴν χεῖρα.

Φυλ. 29β. Περί κυνήγι ὀσφαιρίων. Περί δυσουρίας. Περί καταβασίδος. Περί ποντικῶν.

Φυλ. 30α Περί ὕπνου παιδίου. Περί παιδίου ἔτερον ὅπου νὰ στρέφει τὸ γάλα ὅπου...Περί ἀστενείας τῶν ἀνθρώπων καὶ γυναικῶν.

Φυλ. 30β. Περί τῶν ὀκτῶ ὀνομάτων τῶν ἀγγέλων. Περί πόνου ζώγου ἔτερον παράδειγμα. Περί πρήσματος.

Φυλ. 31α. Περί γάλακτος προβάτων. Περί γυναικῆς ὅπου δὲν ἔχει γάλα. Περί καπνισμάτου (;) Περί ἀγάπης. Περί κοσίδος.

Φυλ. 31β. Περί δαιμονιζομένους. Περί τοῦ ἐνοῦ (;) ὅπου νὰ πηαίνει τὸ αἷμα. Περί ὀφθαλμῶν ὅπου τρέχουν. Περί πόνων ὀφθαλμῶν.

Ἐτερον ὁμοιον εἰς τὸν πονόφθαλμον.

Φυλ. 32α. Ἐτερον εἰς τὸ φῶς τοῦ ἐνοῦ. Περί πόνου τῆς κεφαλῆς.

Ἐτερον.

Φυλ. 32β. Ἐτερον ὁμοιον τοῦ μωραννίου (;) Ἐτερον ὁμοιον. Ἐτερον τοῦ ἱατροῦ τῆς ὁμοίου. Ἐτερον εἰς τὴν αὐτὴν ἀστενείαν τοῦ ἱατροῦ Περί τῆς πέτρας ὅπου νὰ κάμει ὁ ἀνός (;).

Φυλ. 33α. Ἐτερον ὁμοιον τῆς αὐτῆς ἀστενείας. Ἐτερον τῆς αὐτῆς ἀστενείας. Ἐτερον τῆς αὐτῆς ἀστενείας. Περί αἵματος τῆς μύτης. Ἐτερον ὁμοιον τῆς αἵματος.

Φυλ. 33β. Ἐτερον ὁμοιον. Εἰς ἐκείνους ὅπου δὲν κοιμοῦνται τὸ βράδι. Ἐτερον ὁμοιον. Ἐτερον ὁμοιον τοῦ ὕπνου. Ἐτερον ὁμοιον εἰς τὸν ὕπνον...

Φυλ. 34α. Ἐτερον ὁμοιον εἰς τὴν αὐτὴν ἀστενείαν.

Φυλ. 34β. Ἐτερον εἰς τὴν αὐτὴν ἀστενείαν.

Στὰ ὑπόλοιπα φύλλα δὲ διαβάζονται τὰ περιεχόμενα.

(Ἐχει συνέχεια)

Μόρφου 1942 Ν. Χ. ΚΟΝΟΜΗΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τέκνον Ἀνθία: Στάλινγκραντ. Δρᾶμα σὲ τρεῖς εἰκόνες. Κύπρος. 1942. σ. 32. σελ. 2

Παρθενίον Ἰ. Κιζίτση: Ἡ θρησκεία Α'. Αἱ ζωαὶ θρησκείας. Ἐν Λετκωσίᾳ, Κύπρου 1942, σ. 104, σελ. 3.

Παντελῆ Γ. Μπιστῆ: Γύρω ἀπὸ τὸν πόλεμο σ. 24, γρ. 3.

Κ Χρυσάνθη: Θηριακὰ τῆς Κύπρου, Λευκωσία 1942, σ. 27.

ΤΥΠΟΣ

Πήραμε τὶς ἐφημερίδες: *Ἐλευθερία*, *Ἀνεξάρτητος*, *Κυπριακὸς Τύπος*, *Φωνὴ τῆς Κύπρου*, *Πάφος*, *Χρόνος* καὶ *Παρατηρητὴς* καὶ τὰ περιοδικὰ *Ἀπόστολος Βαρνάβας* καὶ *Portugal*.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Α. Γιαλ., Κύπεροῦντα. Τὰ ποιήματά σας εἶναι πολὺ ἀτεγνα, ἔχουν ὄμως θερμὸ καὶ εἰλικρινὲς ἀσθημα. Τὸ περιοδικὸ σας τὸ στέλνουμι.—κ. Ν. Κ. ο. ν. Μόρφου. Σας γράφουμε ξεχωριστὰ—δ. Λ. Λ. ο. π. Λευκωσία. Τὸ νέο ποιήμα σας ἔχει πολλή μουσικότητα, μὰ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι πιὸ σφιχτοδεμένο καὶ συγκρατητό. Δὲ βλέπουμε μεγάλη διαφορά στὸ δεύτερο σχεδίσμα ἀπὸ τὸ πρῶτο. Ἰλιπίζουμε νὰ τὸ δημοσιέψουμε.—κ. Γ. Κ. ε. φ. Βαρῶσι: Τὰ δημοτικά σας ἔχουν πολὺ ἐνδιαφέρον, μ' ἄλλο πού τὰ «Ἐκατὸν λόγια» εἶναι γνωστὰ σὲ ἀρκετὲς παραλλαγές. Θὰ φροντίσουμε νὰ δημοσιευτοῦν ἅμα μᾶς ἐπιτρέψει ὁ χρόνος. Ὡστόσο μαζέψετε καὶ ἄλλο ἀνάλογο ὕλικὸ καὶ στείλιτε μᾶς τὸ. Καλὰ κάνετε νὰ ἀναφέρετε ἀπὸ ποῦ καὶ ἀπὸ ποιὸν τὰ καταγράφετε.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἀπὸ τὸ τεῦχος αὐτὸ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» θὰ πουλιένται πρὸς ἑφτά γρόσια κάθε τεῦχος, γιατί τὰ ἔξοδα τῶν ἀξήθηκων ὑπερβολικά. Οἱ συνδρομῆς τοῦ ἑσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἑξωτερικοῦ μένουσι οἱ ἴδιες.

—Ἰσπερ' ἀπὸ τὴν παραίτηση τῶν κ. κ. Π. Δικαίου καὶ Κρ. Τορνάρτου, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν ἀναδιοργανώθηκε σύμφωνα μὲ τὸ νέο καταστατικὸ καὶ ἀποτελέστηκε ὡς ἑξῆς: Κ. Σπυριδάκης, πρόεδρος, Α. Ἰντιάνος ἀντιπρόεδρος, Γ. Παπαχαλάμπους, γραμματεὺς, Κ. Προσῆς, ταμίας, Ν. Κληρίδης, Λ. Φιλίππου καὶ Κ. Χρυσάνθης, μέλη.

—Στις 8 Νοεμβρίου πέθανε σὲ ἡλικία 60 ἐτῶν ὁ πρῶτος Κύπριος μαθηματικὸς Σόλων Κλ. Μιχαηλίδης, καθηγητὴς στὸ Παγκύπριον Γυμνά-

σιο ἐπὶ 34 γρόνια. Εἰς μνήμην τοῦ ἰδρῦθηκε ἀπὸ τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιο ταμεῖο γιὰ τὴ διοργάνωση «Σολωνείου» μαθηματικοῦ βραβείου. Στὸ ταμεῖο αὐτὸ εἰσέφεραν οἱ καθηγητὲς καὶ μαθητὲς τοῦ Π. Γυμνασίου καὶ παλαιοὶ μαθητὲς καὶ ἐκτιμητὲς τοῦ ἔργου τοῦ μακαριῆ μαθηματικοῦ Γίνουσι ἀκόμα δεχτὲς εἰσφορὰς. Στέλλονται στὸ Γυμνασιάρχην τοῦ Π. Γυμνασίου.

—Στις 2 Δεκέβρη θ' ἀνεβαστεῖ τὸ νέο δραματικὸ ἔργο «Στάλινγκραντ» τοῦ ποιητῆ Τ. Ἀνθία.

—Τὸ Λύκειον Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου ξανάρχισε ἀπὸ τὴν 21 Ὀκτωβρίου τὰ Φιλολογικά του Τεῖα κάθε Δευτέρα στίς 6 μ. μ.

—Στὸ ἴδιον σωματεῖο γίνονται καθε Τετάρτη «Φιλολογικαὶ συγκεντρώσεις» στίς ὁποῖες γίνεται ἀνάλυση ἐκλεκτῶν τεμαχιῶν τῆς Ἀρχαίας καὶ Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας, καὶ ἀπὸ τὴν 22 Νοεμβρίου ἄρχισαν νὰ διδάσκονται σὶά μέλη, κατὰ τὰ ἀπογεύματα τῆς Κυριακῆς, ὅλοι οἱ Ἑλληνικοὶ χοροὶ.

—Τὸ βράδυ τῆς 14ης Νοεμβρίου ὁ «Σύλλογος τῶν Ἐργαζομένων Γυναικῶν Ἀμμοχώστου» ἀνέβασε στὸ θέατρον «Ὀλύμπια» τὸ δράμα τοῦ κ. Γ. Φασουλιώτη: «Ἀπὸ τῆς μιάς μέρας στὴν ἄλλη».

—Στις 21 Νοεμβρίου ὁ κ. Φῶτος Χατζησωτηρίου ἀνέβασε στὸ θέατρον «Ὀλύμπια», Βαρωσίων, τὸ νέο του θεατρικὸν ἔργο «Συνθησιμένη Ἱστορία».

Τύποις «Νέος Κόσμος» Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη, Λευκωσία.

Ἰπεθύθυνος ἰδιοκτῆτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύνεια.

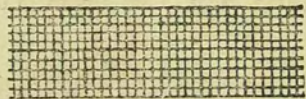
Ἐνδυναμώνει τοὺς πόνοὺς καὶ κοιμίζει

ΣΑΚΑΤΕΜΑ ΟΣΦΥΑΛΓΙΑ

Τὸ πόνον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τῶν πόνων τῆς μέσης καὶ ῥάχης εἶνε τὸ ΣΛΟΑΝΣ. Ἐπιλειτούμενον ἄνευ ἐντριβῆς συντελεῖ εἰς τὴν κυκλοφορίαν νέου αἵματος μέσῳ τῶν πορευομένων μελῶν τοῦ σώματος, ἅτινα θερμαίνει, διαλύει καὶ καθυστεροῦνται ἀφαιρεῖ τοὺς πόνοὺς καὶ ἀναζωογονεῖ τοὺς μῦς. - Ὁ ὕπνος σας ἀποκαθίσταται βαθύς, καὶ ἡσυχός. Δικαίως δὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐπικαλοῦσι τὸ Σλόανς Λίμεντ ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ.

Ἐνθυμείσθε τὸ SLOAN'S

Τὸ παγκοσμίον φήμις ὑγρόν προς ἐπάληθριν μετὰχειριζόμενον ἀπὸ 183 ἔθνη

SLOANS

LINIMENT

